

Uplatňování prvků environmentálního managementu v ubytovacích zařízeních ve vybraném regionu

Bakalářská práce

Studijní program:

B0488A050006 Mezinárodní ekonomické vztahy

Studijní obor:

Cestovní ruch

Autor práce:

Veronika Vobejdová

Vedoucí práce:

Ing. Petr Scholz, Ph.D.

Katedra marketingu a obchodu

Zadání bakalářské práce

Uplatňování prvků environmentálního managementu v ubytovacích zařízeních ve vybraném regionu

Jméno a příjmení: **Veronika Vobejdová**
Osobní číslo: E19000162
Studijní program: B0488A050006 Mezinárodní ekonomické vztahy
Specializace: Cestovní ruch
Zadávací katedra: Katedra marketingu a obchodu
Akademický rok: **2021/2022**

Zásady pro vypracování:

1. Stanovení cíle bakalářské práce.
2. Teoretická východiska – ubytovací zařízení, environmentální management, jeho výhody a nevýhody, certifikace.
3. Analýza uplatňování prvků environmentálního managementu.
4. Formulace závěrů.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

30 normostran
tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

- ISHMAEL, Mensah, 2019. Environmental Management Concepts and Practices for the Hospitality Industry. 1. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing. ISBN 978-1-5275-3630-2.
- KRAUSE, Josef, 2019. *Podniková environmentální strategie*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7598-560-6.
- KŘÍŽEK, Felix a Josef NEUFUS, 2014. *Moderní hotelový management: nové trendy a metody v řízení hotelů, aktualizované informace o hotelovém provozu a jeho organizaci, optimalizace provozu s ohledem na ekologii a etiku, praktické příklady a fotografická příloha. 2.*, aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4835-1.
- LEGRAND, Willy, Philip SLOAN a Joseph S. CHEN, 2017. Sustainability in the Hospitality Industry: Principles of sustainable operations. 3. Oxon: Routledge. ISBN 978-1138915367.
- MONDÉJAR-JIMÉNEZ, José, Guido FERRARI, María-del-Val SEGARRA-OÑA a Angel PEIRÓ-SIGNES, 2015. Sustainable Tourism: A Collection of Tools and Best Practices. 1. Oxford: Chartridge Books Oxford. ISBN 978-1909287945.

Konzultant: Ing. Ivica Linderová, PhD., odborný asistent, Vysoká škola polytechnická Jihlava

Vedoucí práce:

Ing. Petr Scholz, Ph.D.
Katedra marketingu a obchodu

Datum zadání práce:

1. listopadu 2021

Předpokládaný termín odevzdání:

31. srpna 2023

doc. Ing. Aleš Kocourek, Ph.D.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Ing. Jaroslava Dědková, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 1. listopadu 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

13. května 2022

Veronika Vobejdová

Uplatňování prvků environmentálního managementu v ubytovacích zařízeních v Libereckém kraji

Anotace

Tato bakalářská práce se zaměřuje na aplikaci prvků environmentálního managementu v ubytovacích zařízeních v Libereckém kraji. V teoretické části jsou vysvětleny a blíže přiblíženy pojmy, které souvisí s klasifikací a certifikací ubytovacích zařízeních. Dále teoretická část obsahuje pojmy které se týkají environmentálního managementu a jeho výhody a nevýhody. Cílem bakalářské práce je analyzovat uplatňování prvků environmentálního managementu v ubytovacích zařízeních v Libereckém kraji. Výsledky výzkumu jsou uvedeny v praktické části bakalářské práce. Na základě výsledků lze vidět, jakým způsobem ubytovací zařízení v Libereckém kraji uplatňují environmentální management.

Klíčová slova

Certifikace a klasifikace ubytovacích zařízení, prvky environmentálního managementu, environmentální management, environmentální ubytovací zařízení

Applying Elements of Green Management in Accommodation Facilities in a Selected Region

Annotation

This bachelor thesis focuses on the application of elements of environmental management in accommodation facilities in the Liberec region. The theoretical part explains and approaches the concepts related to the classification and certification of accommodation facilities. Furthermore, the theoretical part contains concepts that relate to environmental management and its advantages and disadvantages. The aim of the bachelor thesis is to analyze the application of elements of environmental management in accommodation facilities in the Liberec region. The results of the research are presented in the practical part of the bachelor thesis. Based on the results, it is possible to see how the accommodation facility in the Liberec region applies environmental management.

Key Words

Certification and classification of accommodation facilities, elements of environmental management, environmental management, environmental accommodation facilities

Poděkování

Ráda bych poděkovala především svému vedoucímu práce Ing. Petru Scholzovi, DiS., Ph.D. za odborné rady, konzultace a ochotnou pomoc při zpracování mé bakalářské práce. Další velké poděkování patří také ubytovacím zařízením, která se zúčastnila mého výzkumu. Na závěr bych chtěla poděkovat mé rodině a kamarádům za psychickou podporu.

Obsah

Seznam zkratk	12
Seznam tabulek	13
Seznam ilustrací	14
Úvod	15
1. Koncept environmentálního ubytovacího zařízení.....	16
1.1. Klasifikace ubytovacích zařízení.....	17
1.1.1. Environmentální ubytovací zařízení	21
1.1.2. Certifikace ubytovacích zařízení.....	23
1.2. Environmentální management.....	26
1.2.1. Prvky environmentálního managementu	28
1.2.2. Výhody a nevýhody environmentálního managementu	35
2. Analýza uplatňování prvků environmentálního managementu v ubytovacích zařízeních v Libereckém kraji.....	38
2.1. Komparace vybraných údajů a stručná charakteristika zkoumaných měst.....	38
2.2. Cíl a metodika výzkumu	40
2.3. Analýza prvků environmentálního managementu v ubytovacích zařízeních.....	42
Závěr	56
Seznam použité literatury	59
Seznam použitých internetových zdrojů.....	61

Seznam zkratek

AHR ČR	Asociace hotelů a restaurací České republiky
ČCCR	Česká centrála cestovního ruchu
EMAS	Eco-Management and Audit Scheme (Systém environmentálního řízení a auditu)
EMS	Environmental management system (Systém environmentálního řízení)
EU	Evropská unie
HOTREC	Evropská konfederace spravující hotely, restaurace a kavárny
ISO	International Organization for Standardization (Mezinárodní organizace pro normalizaci)
LED	Light Emitting Diode
MH ČR	Ministerstvo hospodářství České republiky
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj
NFHR	Národní federace hotelů a restaurací
OJK	Oficiální jednotná klasifikace

Seznam tabulek

Tabulka 1 Definice kategorií ubytovacích zařízení	18
Tabulka 2 Povinná kritéria pro jednotlivé třídy	20
Tabulka 3 Rozdíl mezi EMAS a ISO 14001	26
Tabulka 4 Komparace svítidel	31
Tabulka 5 Výhody a nevýhody environmentálního managementu.....	35
Tabulka 6 Komparace charakteristik vybraných měst a obcí	39
Tabulka 7 Počty ubytovacích zařízení dle počtu pokojů v jednotlivých městech a obcích .	45

Seznam ilustrací

Obrázek 1 Ekoznačky: Ekologicky šetrná služba a The Flower.....	22
Obrázek 2 Schéma interakce fází environmentálního managementu	28
Graf 1 Kategorie ubytovacích zařízení	42
Graf 2 Třída ubytovacích zařízení.....	43
Graf 3 Kapacita ubytovacích zařízení	44
Graf 4 Prospěšnost ubytovacích zařízení vůči životnímu prostředí	46
Graf 5 Realizace environmentálních opatření v ubytovacích zařízeních.....	48
Graf 6 Důvody neuplatňování environmentálních prvků.	49
Graf 7 Přínosy uplatňování environmentálního managementu	50
Graf 8 Finančně obtížné uplatňování environmentálního managementu	51
Graf 9 Podílení se na činnostech ohledně ochrany životního prostředí	52
Graf 10 Znalost environmentálních certifikátů.....	53
Graf 11 Informování hostů o šetrnosti k životnímu prostředí	54

Úvod

V současné době se stále více setkáváme s problematikou životního prostředí. Životní prostředí je důležitou součástí cestovního ruchu a v poslední době o šetrné chování k přírodě projevuje zájem čím dál více lidí. Opatření, která se týkají životního prostředí mají vliv nejen na cestovní ruch, ale také na atraktivitu jednotlivých destinací. Při výběru destinace je jedním z rozhodujících faktorů v jakém stavu se nachází přírodní bohatství či v jakém stavu je ovzduší. Pokud se tyto prvky nedodržují, může se snížit atraktivita dané oblasti a tím dojít k úplnému zániku destinace.

Příspěvek k lepšímu životnímu prostředí může nejen jakýkoliv jedinec, ale také ubytovací zařízení. To může přispět právě zavedením environmentálního managementu. Uplatňování tohoto managementu správně vede ubytovací zařízení k úspoře s energiemi a přírodními zdroji. Ačkoliv uplatňování tohoto managementu může být pro ubytovací zařízení ze začátku náročné z důvodu počátečních nákladů, z dlouhodobého hlediska může ovšem vést ke snížení provozních nákladů, zvýšení tržeb a zlepšení image v konkurenčním prostředí.

Cílem bakalářské práce je analyzovat uplatňování prvků environmentálního managementu v ubytovacích zařízeních v Libereckém kraji. Práce je rozdělena do dvou částí, na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsou vysvětleny pojmy, které se týkají klasifikace a certifikace ubytovacích zařízení, environmentálního managementu a jeho výhody a nevýhody. Druhá část se zabývá analýzou uplatňování jednotlivých environmentálních prvků a opatření environmentálního managementu v Libereckém kraji.

1. Koncept environmentálního ubytovacího zařízení

S ochranou životního prostředí se setkáváme čím dál častěji a to v jakékoliv činnosti. V cestovním ruchu to není jinak (MMR, 2007). Odvětví pohostinství a hotelnictví, které řadíme do cestovního ruchu, je závislé na životním prostředí, ale také přispívá k vyčerpání přírodních zdrojů (Ishmael, 2019). Životní prostředí a příroda jsou tedy důležitými faktory, protože ovlivňují návštěvnost dané destinace.

Klíčovou podmínkou, aby se rozvíjel cestovní ruch je zdravé a čisté prostředí. Všechna ubytovací zařízení spojená s cestovním ruchem jsou na jednu stranu nezbytná pro rozvoj cestovního ruchu v určité destinaci, ale na druhou stranu danou oblast významně přetvářejí a mají vliv na jeho znečištění. Také to má za důsledek snížení atraktivity destinací nejen pro rezidenty, ale také pro turisty (MMR, 2007).

Udržitelný cestovní ruch musí snižovat dopady nejen na cestovní ruch, ale taky na ekonomiku a společnost (Pan, 2018).

UNEP a UNWTO (2005) definují udržitelný cestovní ruch jako *„rozvoj turistických aktivit s vhodnou rovnováhou mezi těmito dimenzemi environmentálních, ekonomických a sociokulturních aspektů, aby byla zaručena jeho dlouhodobá udržitelnost“*.

Na ochranu životního prostředí by se mělo myslet už při výstavbě a provozování ubytovacího zařízení.

Se zvyšujícím se povědomím o ochraně životního prostředí a využívání přírodních zdrojů, roste zájem hostů. Pokud může ubytovací zařízení ukázat svůj zájem o životní prostředí a udržitelnost, získá si věrnost a popularitu od svých hostů. Hosté poté o nich můžou rozšiřovat podvědomí (Křížek & Neufus, 2014).

Lee et al. (2010) definují, že *„hosté, kteří si vyberou ekologický hotel, si myslí, že jejich rozhodnutí o koupi přispívá k záchraně planety a zanechává zelené prostředí pro jejich děti, čímž vytváří silnou konkurenční výhodu oproti jiným službám, které nejsou udržitelné“*.

Ubytovací zařízení, které se zajímají o ochranu životního prostředí mohou velmi ovlivnit rozvoj nebo také zánik cestovního ruchu, nejen na daném místě, kde se ubytovací zařízení nachází, ale také ve světě (Křížek & Neufus, 2014).

1.1. Klasifikace ubytovacích zařízení

Účastníci cestovního ruchu se předem seznamují do jaké kategorie a do jakého stupně hotelu vlastně přijíždí. Organizace spojené s cestovním ruchem používají pro rozdělení ubytovacích zařízení do různé kvalitativní třídy a také do různé cenové kategorie obvykle kvalifikaci hotelů. Očekává se, že čím vyšší je kvalita služeb, tím vyšší bude kvalifikace hotelu. Mezi nejčastější způsob jakým se značí ubytovací zařízení jsou hvězdičky, ale můžeme se setkat i s jinými způsoby jako např. klíče, klobouky a letadélka (Křížek & Neufus, 2014). Kromě hvězdiček, mohou ubytovací zařízení mít dodatek „*Superior*“ (Beránek, 2013).

Ubytovací zařízení používají ke své propagaci oficiální i neoficiální klasifikační systémy. Pokud je hotel prezentován pod určitou klasifikační třídou, host má tedy odpovídající představu co očekávat a očekává odpovídající kvalitu služeb a výrobků. Host také předpokládá, že hotel ví, co nabízí a propaguje a také co host od hotelu očekává. Hotel a host mezi sebou uzavírají určitou dohodu o kvalitě. Hotel nabídne nějaký standard za nějakou cenu a host ji přijme. Tím pádem se podmínky splní a smlouva se uzavře. Bohužel v Evropské unii je klasifikace nejednotná a host tedy nemůže porovnávat hotel v jednotlivých státech (Křížek & Neufus, 2014).

Kategorizace je proces, při kterém dochází k rozdělování ubytovacích zařízení do určitých kategorií a také tříd jako jsou hotel, hotel garni, penzion apod. Každá jednotlivá kategorie musí splňovat určité podmínky a specifika (Hotelstars, 2021).

Tabulka 1 Definice kategorií ubytovacích zařízení

Kategorie	Definice kategorie
Hotel	Ubytovací zařízení s nejméně 10 pokoji pro hosty vybavené pro poskytování přechodného ubytování a služeb s tím spojených (zejména stravovací) a člení se do pěti tříd.
Hotel garni	Ubytovací zařízení s nejméně 10 pokoji pro hosty vybavené pro poskytování přechodného ubytování, má vybavení jen pro omezený rozsah stravování (nejméně snídaně) a člení se do čtyř tříd.
Penzion	Ubytovací zařízení s nejméně 5 a maximálně 20 pokoji pro hosty, s omezeným rozsahem rozsahem společenských a doplňkových služeb a člení se do čtyř tříd. Omezené služby stravování spočívají v absenci restaurace. Penzion však musí disponovat minimálně místností pro stravování, která zároveň může sloužit k dennímu odpočinku hostů.
Motel	Ubytovací zařízení s nejméně 10 pokoji pro hosty poskytující přechodné ubytování a služby s tím spojené zejména pro motoristy a člení se do čtyř tříd. Zařízení se nachází v blízkosti pozemních komunikací s možností parkování. Recepce a restaurace může být mimo ubytovací část. Ubytovací zařízení jinak splňuje veškeré požadavky pro kategorii Hotel 1*-4*.
Apartmánový komplex	Komerční zařízení sestávající z několika vyhrazených studií nebo apartmánů výhradně pro ubytování turistů s omezenou nabídkou služeb. Podle rozsahu poskytovaných služeb a vybavení se zařazuje apartmánový komplex do 1*-4* s možností přiznání úrovně Superior. Má minimálně 10 obytných jednotek (studií nebo apartmá).
Apartmánový hotel, aparthotel	Hotel, kde je ubytování poskytováno ve studiích nebo v apartmánech. Má minimálně 10 apartmánů nebo studií. Hostům poskytuje rozsah služeb stanovený pro příslušnou třídu hotelu a zařazuje se do třídy 1*-4* s možností přiznání úrovně Superior.

Zdroj: Vlastní zpracování dle Hotelstars, 2021.

Nastává ovšem problém, protože v jednotlivých státech světa se kvalifikační systémy liší. Orientace mezi ubytovacími službami může být tedy pro hosta složitá a nepřehledná, protože pokud navštíví na určitém místě (třeba v České republice) hotel v třídě Standard, má určitou představu o kvalitě služeb a také možná již nějakou zkušenost. Může tedy být překvapený, jak se bude předvádět tříhvězdičkový hotel například v jiné zemi. Za tyto rozdíly mohou především kulturní a geografické rozdíly a také co si daná země určí, že

bude ze zákona povinné. Rozdíly v kvalitě služeb nejsou jenom mezi Evropou, ale také mezi světovými destinacemi. Ovšem díky globalizaci a internetu se začínají tyto rozdíly snižovat. Minimálně evropské státy se snaží, aby kvalifikační systém byl stejný a přehledný ve všech státech (Beránek, 2013).

NFHR (Národní federace hotelů a restaurací) na základě Usnesení vlády dne 17. 7. 1999 č. 717 a za podpory MH ČR (Ministerstva hospodářství České republiky) a ČCCR (České centrály cestovního ruchu) a dalších subjektů sestavila „*Oficiální jednotnou klasifikaci ubytovacích zařízení České republiky*“ platnou pro ubytovací zařízení hotelového typu. Dříve se certifikace udělovala na tři roky, ale od 1. 1. 2016 je udělována na 5 let (Hotelstars, 2020). Nová klasifikační kritéria jsou platná od 1. 1. 2021 pro hotel, hotel garni, penzion, motel, apartmánový hotel/komplex. Nyní je proces kvalifikace přehlednější a flexibilnější. Revize usnadnila cestu k digitalizaci a dalším moderním způsobům komunikace. Také se začalo více řešit téma udržitelnosti (AHRCR, 2021).

Česká republika díky patronaci HOTREC spadá do unie Hotelstars Union. HOTREC je konfederace, která spravuje asociaci hotelů, restaurací a kaváren v Evropě. Pod patronací HOTREC byla roku 2009 založena unie Hotelstars Union. Mezi členy této unie patří Rakousko, Belgie, česká republika, Dánsko, Estonsko, Německo, Řecko, Maďarsko, Lotyšsko, Lichtenštejnsko, Litva, Lucembursko, Malta, Nizozemsko, Slovinsko, Švédsko a Švýcarsko. Po 12 letech, 25. března 2021 se Hotelstars Union stala mezinárodní neziskovou organizací a sídlí v Bruselu. Členové konfederace HOTREC mohou vstoupit do členství unie Hotelstars Union. Klasifikace, kritéria a postupy unie se pravidelně kontrolují a vyvíjejí podle přání hostů (Hotelstars, 2021).

Hotely se značí až pěti hvězdami, ale ve světě se objevují šesti až sedmi hvězdičkové hotely. V České republice leží jeden šesti hvězdičkový hotel. Nazývá se One Room Hotel a sídlí v Praze na Žižkovské věži. Jedná se ovšem o marketingový tah. Podle OJK (Oficiální jednotná klasifikace) se nemůže nazývat hotel, jelikož nesplňuje podmínku min. 10 pokojů (Hotelstars, 2021). Další šesti hvězdičkové hotely se dají najít například na Maledivách nebo v Dubaji. V Milánu, Abu Dhabí, Dubai nebo třeba v Pekingu a Indii se nachází

sedmihvězdičkové hotely. Výstavba dalších takovýchto hotelů nadále pokračuje (mip-s, 2018). V tabulce 2 jsou napsány povinná kritéria pro jednotlivé třídy.

Tabulka 2 Povinná kritéria pro jednotlivé třídy

*Tourist
Každodenní úklid pokoje
100% pokojů má barevnou TV včetně dálkového ovladače nebo nabízí možnost TV zapůjčit
Stůl a židle
Mýdlo nebo tekuté mýdlo, 1 ručník na osobu
Služby recepce k dispozici
Možnost přijetí a odesílání faxů
Veřejně přístupný telefon pro hosty
Snídaňová nabídka
Nabídka nápojů v hotelu (např. Automaty na chodbách)
Možnost uložení cenností
**Economy
Každodenní úklid pokoje, každodenní výměna ručníků na požádání
100% pokojů má barevnou TV včetně dálkového ovladače nebo nabízí možnost TV zapůjčit
Světlo na čtení vedle lůžka
Prísada do koupele nebo sprchový gel/mýdlo
1 ručník, 1 osuška na osobu, poličky na prádlo
Nabídka hygienických předmětů (např. Zubní kartáček, zubní pasta, holicí souprava)
Možnost placení kreditními kartami
Snídaně formou bufetu nebo odpovídající jídelní lístek
Možnost uložení cenností
***Standart
100% pokojů má barevnou TV včetně dálkového ovladače, rozhlas
Telefon v pokoji, noční stolek, světlo ke čtení
Přístup na internet v pokoji nebo ve veřejných prostorách
Topení v koupelně, vysoušeč vlasů, kosmetické ubrousky
Zrcadlo na výšku postavy, místo pro uložení zavazadla/kufru
Šitíčko, pomůcky na čištění obuvi, služba prádelny a žehlení
Polštář a přikrývka navíc na požádání
Recepce otevřená 14 hodin, telefonicky dostupná 24 hodin denně, personál hovořící dvěma jazyky (čeština a jeden světový jazyk)
Místa k sezení v prostoru recepce, pomoc se zavazadly
Centrální trezor nebo trezor na pokoji
Přehledný systém vyřizování stížností
Restaurace otevřená alespoň 5 dnů v týdnu
****First Class
Čalouněné křeslo/pohovka se stolkem
Kosmetické produkty (např. Sprchovací čepice, pilníček na nehty, bavlněné tampóny), kosmetické zrcátko, velká odkládací plocha v koupelně
Osušky, pantofle na požádání, krejčovská služba - drobné opravy
Přístup na internet a internetový terminál, možnost IT podpory
Recepce otevřená 18 hodin, telefonicky dostupná 24 hodin
Hotelová hala s místy k sezení a nápojovým servisem, hotelový bar
Snídaňový bufet nebo snídaňový jídelní lístek prostřednictvím Room Service
Minibar nebo nápoje 24 hodin denně prostřednictvím Room Service
Restaurace s „à la carte“ nabídkou otevřená alespoň 6 dnů v týdnu
Zjišťování a vyhodnocování připomínek hostů
*****Luxury
Produkty osobní péče v lahvičkách, župan na pokoji
Internet - PC v pokoji, trezor v pokoji
Služba žehlení (navrácení do 1 hodiny), služba čištění obuvi
Concierge, bagážista, dveřník

Recepce otevřená 24 hodin, vícejazyčný personál (čeština a alespoň dva světové jazyky)
Prostorná hala recepce s místy k sezení a nápojovým servisem, hotelový bar
Osobní uvítání hosta
Minibar a nabídka pokrmů a nápojů prostřednictvím Room Service 24 hodin denně
Restaurace s „à la carte“ nabídkou otevřená 7 dnů v týdnu
Kontroly Mystery Guest

Zdroj: Vlastní zpracování dle Beránek, 2013.

1.1.1. Environmentální ubytovací zařízení

Ubytovací zařízení zastávají jedno z nejdůležitějších odvětví v cestovním ruchu, jakožto i primární formu ubytování. Bohužel je to také hlavní odvětví, které je denně velmi náročné na spotřebu energie a vody (Han et al., 2018; Verma and Chandra, 2016). Poskytovatelé ubytovacích zařízení se tedy uzpůsobují takzvané „zelené vlně“ a poskytují více ekologických služeb a postupně se snaží své podnikání přeměřovat na „zelené ubytovací zařízení“ nebo na „environmentální ubytovací zařízení“ (Verma and Chandra, 2016).

Environmentální ubytovací zařízení je takové zařízení, které se podílí na praktikách šetrným k životnímu prostředí. Nadále usilují o certifikaci zeleného ubytování. Mezi neposlední praktiky patří snížení spotřeby vody, energie, odpadu a skleníkových plynů (Bradley, 2019).

Kromě ekologické zodpovědnosti, kdy se ubytovací zařízení snaží minimalizovat dopady na životní prostředí ať už je to nákup, provoz nebo řízení, by se také měli zaměřit na zdraví a pohodu hostů a personálu, protože nejdůležitější ekologické dopady se dějí uvnitř ubytovacího zařízení. Snížení odpadu, toxicity a celkových nákladů stává provoz ekonomicky příhodným. Bonusem environmentálního ubytovacího zařízení je celkové zlepšení světa.

Být environmentálním ubytovacím zařízením neznamena dělat kompromisy mezi uspokojením hostů a výkonností produktů a služeb. Hosté v ekologickém ubytovacím zařízení by měli být stejně spokojeni, jako hosté ubytování v běžném ubytovacím zařízení s konvenčními prvky. Každý produkt a služba šetrná k životnímu prostředí by měla správně fungovat, pokud tomu tak není, nemá žádnou hodnotu. Existuje mylná představa o tom, že ekologické produkty jsou nákladnější. Naopak pokud se u environmentálních

výrobků a postupů jedná správně, jedná se o ekonomické. Především pokud zohledňují náklady během jejich celého životního cyklu. Být environmentálním ubytovacím zařízením je ale proces neustálého zlepšování a rozvoje (Hotelexecutive, 2008).

Velké ubytovací značky mají velké finanční možnosti a také možnosti zavést na strategické úrovni environmentální politiku, která může pomoci snížit dopady na životní prostředí ve velkém měřítku (Legrand, 2017).

Další možný pohled především ze světa na environmentální ubytovací zařízení je takový, že ubytovací zařízení by měla být podporována ve využívání obnovitelných zdrojů energie, zachycování odpadního tepla nejlépe z generátorů a dalších kroků. Především by ale měli vzdělávat hosty ohledně životního prostředí a jak je tím ovlivněn provoz ubytovacích zařízení. Jde tedy o souhru mezi chováním hostů a ubytovacích zařízeních (Kasavana, 2008).

Ubytovací zařízení, které vlastní evropský certifikát „The Flower - Květina“ a nebo českou domácí značku - „Ekologicky šetrná služba“ je environmentální ubytovací zařízení (nebo také ekohotel). Značky jsou garantovány Ministerstvem životního prostředí a obě loga jsou si v České republice rovna. Ekoznačky a ekoznačky EU mají stejná kritéria. Rozdílná je jen přihláška pro udělení. Ubytovací zařízení si poté vybere o jakou značku zažádá. Ekoznačka zaručuje hostovi eliminaci negativních vlivů na životní prostředí (MMR, 2007).

Obrázek 1 Ekoznačky: Ekologicky šetrná služba a The Flower
Zdroj: mzp.cz, 2008.

V České republice se nachází minimum certifikovaných ubytovacích zařízení. Ze začátku se v oblasti environmentálních ubytovacích zařízení očekával velký rozvoj. Později však nadšení opadlo především kvůli vysokým nákladům a tak se v České republice již moc environmentálních ubytovacích zařízení nenachází. Na Českém ubytovacím trhu se očekával raketový start a právě díky tomu byl v roce 2006 certifikován v České republice certifikován první ekologický hotel. Během dalších dvou let vzrostl počet certifikovaných ubytovacích zařízení na dvanáct, ale v následujících letech ubytovací zařízení spolek z různých důvodů začala opouštět, až v roce 2013 zbylo jen pět (Nazeleno, 2013).

Environmentální ubytovací zařízení jsou v České republice certifikována v rámci EU a ministerstva životního prostředí. Prvním certifikovaným ubytovacím zařízením se stal v roce 2006 hotel Adalbert *** v Praze. Dalším certifikovaným hotelem byl například hotel Chateau Mcely ****. Environmentální ubytovací zařízení nemusí být jen hotel. Mezi další certifikované ubytování patřil například autokemp Oasa*** Staňkov (Ekolist, 2014).

Ovšem to že se v České republice nachází málo certifikovaných ubytovacích zařízení neznamená, že jiná ubytovací zařízení ekologické prvky neužívá a nesnaží se přispívat ke zlepšení životního prostředí (Nazeleno, 2013).

1.1.2. Certifikace ubytovacích zařízení

Pokud ubytovací zařízení splňuje podmínky pro certifikaci, může získat mnoho ekologických značek. Patří mezi ně například BIO Hotels, Blue Angel, ECO certification, Green Key, Sustainable Tourism Education Program (STEP) a mnoho dalších (Ecolabindex, 2022).

Pro získání certifikace musí ubytovací zařízení splnit mnoho bodů. Ubytovací zařízení je hodnoceno pomocí 80-100 kritérií, minimálně 40 z nich je nutno splnit. Ve zbylých musí ubytovací zařízení získat určitý počet bodů. Mezi nutné body patří využívání obnovitelných zdrojů a spotřeba vody (Gastroahotel, 2017).

Následné dobrovolné systémy řeší problematiku ochrany životního prostředí.

EMS (Environmental Management Systems) - systémy přispívají ke zlepšení „environmentálního chování“ podniku. Tyto systémy předvádějí sledování podniku, také řízení s postupným snižováním dopadů svých činností na životní prostředí. Mimo jiné se tyto systémy projevují i do veřejné komunikace podniku s okolím. Pokud se zavede EMS, výhody pocítí nejen životní prostředí a ostatní subjekty, ale i samotný podnik. Je dokázáno, že při zavedení EMS, dochází v podniku ke snižování provozních nákladů jako např. Na energie či suroviny) nebo ke zlepšení vnitropodnikové komunikace. Dále také poskytuje vymezení pravomocí a odpovědnosti, vylepšuje vztahy se státní správou a obchodními partnery, umožňuje podniku konkurenční výhodu a mnoho dalších.

Zavedení EMS je pro podnik dobrovolné a pro zavedení jsou dvě možnosti. Jedna z nich je podle mezinárodních norem řady ISO 14000 a druhá možnost je podle evropského EMAS (Křížek & Neufus, 2014).

Norma ISO 14001 (ISO- *International Organization for Standardization*) je soubor norem environmentálního managementu, který byl vypracován z důvodu zvyšujícím se nárokům na ochranu životního prostředí. Normy ISO vydává Mezinárodní organizace pro normalizaci. Tyto normy platí ve všech státech, které se rozhodnou jít ve stejném znění a se stejnou platností. Pro normy ISO je důležité jak organizace pracují, nikoli výsledek práce. Normy ISO 14001 přispívají ke zlepšení vlivů své činnosti a podporují prevenci škod na životní prostředí (Pšeničková, 2012).

Pokud chce podnik získat certifikaci normy ISO 14001, má povinnost například u certifikační služby NQA provést tyto tři kroky:

- *Žádost* - Podnik nejdříve vyplní formulář se žádostí, kde poskytne veškeré informace o podniku a jeho požadavky. Formulář může vyplnit buď pomocí rychlého online dotazníku nebo online formální žádostí o nabídku. Poskytnuté informace slouží k přesnému vymezení rozsahu auditu a také k návrhu na certifikaci.
- *Audit* - Pokud podnik návrh na certifikaci odsouhlasí, rezervuje pro něj auditor. Auditor provede nejdříve dvě povinné návštěvy, které slouží pro počáteční

certifikační audit. Podnik musí být schopný prokázat, že systém řízení je funkční po dobu tří měsíců. Také musí dokázat, že byl přezkoumán v plném cyklu interních auditů. Pokud budou potřeba další požadavky z technických norem, podnik na ně bude předem upozorněn.

- *Certifikace* - Pokud podnik úspěšně projde dvoustupňovým auditem, je vydáno rozhodnutí o certifikaci. Při kladném rozhodnutí vydá NQA certifikát na požadovaný standart. Certifikát podnik získá v tištěné i elektronické podobě. Certifikát má platnost tři roky a je kontrolován pomocí ročních kontrolních auditů a tříletého recertifikačního auditu (Nqa, 2021).

EMAS (Eco-Management and Audit Scheme) je systém, který je uplatňovaný v rámci Evropské hospodářské zóny. Na základě nařízení Rady (ES) č. 1836/1993 vstoupil systém v platnost v dubnu roku 1995 (Křížek & Neufus, 2014).

Ubytovacímu zařízení, které zažádá o registraci v systému, může EMAS pomoci s monitorováním a systematickým vylepšováním životního prostředí. Také může pomoci se snížením spotřeby energie a zajistit nejšetrnější zdroje. Také vylepšuje ubytovacímu zařízení pověst a mnoho dalších (Evropa, 2021).

Pokud se ubytovací zařízení rozhodne k účasti v programu EMAS, musí podstoupit povinné kroky, jako například:

- Zavést EMS
- Zveřejnit prohlášení o stavu k životnímu prostředí veřejnosti
- Provádět pravidelné audity tohoto systému
- Stanovit si cíle programu na ochranu životního prostředí a jak jich dosáhnout a další (Křížek & Neufus, 2014)

Systémy EMAS a ISO 14001 jsou si podobné. Můžeme konstatovat, že EMAS rozšiřuje ISO 14001 o další povinnosti, protože ISO se zavádí jen na určitou část organizace a

EMAS na celou organizaci. Pokud tedy ubytovací zařízení získá registraci a ověření od agentury EMAS, znamená to, že vyhovuje i normě ISO 14001. V tabulce 3 jsou uvedené rozdíly mezi oběma systémy (Pšeničková, 2012).

Tabulka 3 Rozdíl mezi EMAS a ISO 14001

	EMAS	ISO 14001
Zavedení systému	V celé organizaci	Jen část organizace
Soulad s legislativou	Povinné	Doporučené
Publikace nepřímých environmentálních aspektů	Povinné	Doporučené
Využívání loga	Povinné	Doporučené
Environmentální přezkoumání	Povinné	Doporučené
Aktivní účast zaměstnanců na procesu neustálého zlepšování	Povinné	Doporučené
Registrace	Povinné	Doporučené

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Pšeničková, 2012).

Podle Mezinárodní obchodní komory je environmentální audit „*nástrojem řízení, zahrnující systematické, dokumentované, periodické a objektivní vyhodnocení toho, jak je organizován systém péče o životní prostředí a jaké jsou řídicí systémy vedoucí k této péči*“ (Ekomonitor, 2022).

1.2. Environmentální management

Environmentální management (nebo také zelený, green) je spojení filozofie a zavedení postupů, které slouží k optimalizaci ubytovacích zařízení se životním prostředím. Soustředí se hlavně na šetrné zacházení s přírodními zdroji a energií a především na snižování negativních dopadů na přírodu. Hlavním cílem by se mělo stát propojení mezi ekologií, ekonomikou a lidského povědomí a také vytvoření integrální součásti filozofie a řízení podniku. Veškeré principy udržitelného rozvoje jsou trvalé a jsou na bázi dlouhodobého časového horizontu. Environmentální management je soustavný proces a dlouhodobý závazek (MMR, 2007).

Restaurační a hotelový provoz je pro životní prostředí velkým znečišťovatelem. Z tohoto důvodu by měl být přístup vedoucích pracovníků a také všech pracovníků ubytovacích zařízení zodpovědný vůči ochraně a zachování životního prostředí. Je potřeba pokusit se o sehrání ekonomických a ekologických zájmů. Pro uskutečnění ekologických principů a podnikatelské filozofie musí vedoucí pracovníci ubytovacích zařízení předvést dostatek síly, přesvědčení a odpovědnosti. Musí jít příkladem a pomocí školení a přesvědčování ukázat pracovníkům, že environmentální management je součástí řízení ubytovacího zařízení. Nabízet služby vysoké kvality v souladu se splněním požadavků na ochranu životního prostředí by se mělo stát hlavním cílem ubytovacích zařízení. Aby se těchto cílů dosáhlo, musí odpovědný tým pracovníků sestavit manuál, který bude obsahovat konkrétní opatření (Křížek & Neufus, 2014).

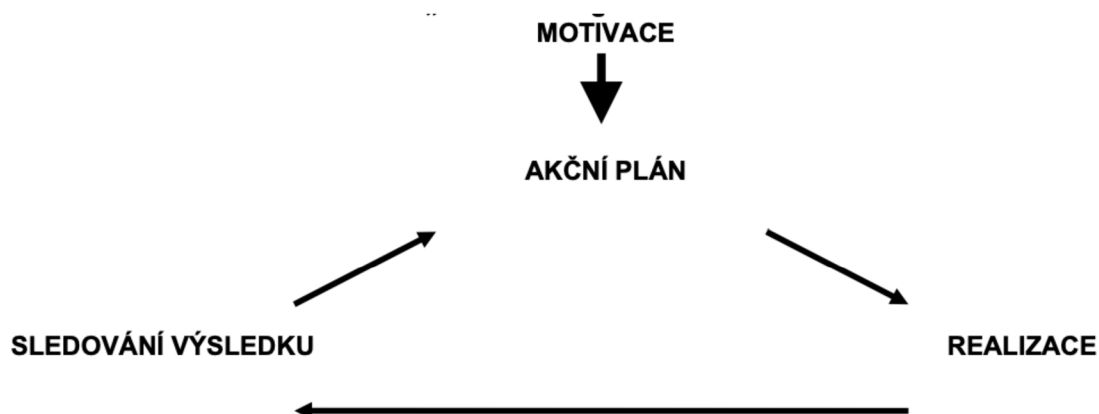
Environmentální management musí splňovat čtyři základní fáze (obrázek 2):

- **MOTIVACE** - ze začátku je potřeba zvolit jednu osobu, která bude zodpovídat za provádění environmentálního programu ať už v ubytovacím zařízení nebo v cestovním ruchu. Cíle a úkoly je potřeba zaměstnancům náležitě vysvětlit, průběžně personál učit a motivovat a jít sám příkladem. Jestliže zaměstnanec přijde s nápadem, je vhodné nápad ocenit a vzít na vědomí. Dalšími bonusy může být třeba účast na seminářích nebo konferencích, které se týkají ochrany životního prostředí a poté získané zkušenosti aplikovat. Také se dá motivace zvýšit zapojením se do místních, národních nebo mezinárodních aktivit, rozvíjením informační sítě o problematice životního prostředí a další. Tyto kroky zlepšují image společnosti.
- **PLÁNOVÁNÍ AKCE** - plánování akce je druhým stupněm cyklu. Jakmile pracovníkům dáva smysl environmentální řízení a jsou dostatečně motivováni, mohou přejít ke zpracování přehledů oblastí, na které se environmentální management zaměřuje. Nejdříve se se zjistí současný stav a navrhnou se možnosti pro zlepšení. Poté se připraví plán, jak se bude postupovat a nakonec se vytyčí cíle (od nejsnazších po nejnáročnější)
- **REALIZACE** - jedná se o nejobtížnější úsek. Jedná se především o jakési jednotlivé plány pro zaměstnance. Rozebírají se obecné i určité úkoly, které mají zaměstnanci na

starosti a očekává se jejich splnění. Je ovšem důležité zaměstnance podporovat a ukazovat výsledky jejich úsilí. Zaměstnanci by se měli neustále školit v nových věcech a vědět, že dělají prospěšnou věc pro životní prostředí a jejich snaha má smysl a cíl.

- **SLEDOVÁNÍ VÝSLEDKŮ** - jedná se o poslední krok cyklu. Je potřeba mít dobré sledovací metody pro následné vyhodnocení dosažených cílů. Sledování musí být soustavné a vytrvalé. Při odhalení chyby, je potřeba podstoupit kroky k jejich nápravě. Kroky zaměřené na ochranu životního prostředí by také měli vycházet z přání hostů. Pozornost by měla být tedy také zaměřena na průzkum požadavků a připomínek hostů a dalších subjektů v ubytovacích zařízeních a cestovním ruchu (MMR, 2007).

Obrázek 2 Schéma interakce fází environmentálního managementu

Zdroj: MMR, 2007.

1.2.1. Prvky environmentálního managementu

Pokud si ubytovací zařízení přeje nabízet služby vysoké kvality musí současně splnit veškeré požadavky na ochranu životního prostředí. Musí být sestaven jmenovaný tým pracovníků, kteří musí pracovat podle daných hotelových podmínek a také sestavit odpovídající manuál, aby bylo dosaženo jejich cílů a úkolů. Sestavený manuál musí obsahovat konkrétní opatření, které se týkají třech základních oblastí a to konkrétně odpadkového hospodářství, úspory energie a tréninku zaměstnanců (Křížek & Neufus, 2014).

Mezi základní prvky environmentálního managementu patří:

1. Úspora vody. Pokud se ubytovací zařízení rozhodnou pro možnost uspořit v oblasti dodávkách elektřiny nebo plynu, mohou změnit dodavatele. U spotřeby vody to není možné a tak by ubytovací zařízení měla přemýšlet o tom, jakými kroky vodu co nejvíce uspořit, protože lze ušetřit část peněz. Omezení ve spotřebě vody nejen ušetří peníze, ale také sníží náklady na vodné a stočné. Mezi jednoduché a účinné způsoby, jak omezit spotřebu vody může být instalace omezovačů průtoku vody. S tímto řešením přišla švýcarsko-německá společnost NEOPERL. Produkty jsou k dostání i na českém trhu a cena se pohybuje okolo 190 Kč. Omezovač průtoku vody lze rozdělit na úsporu vody v rámci umyvadlových a kuchyňských baterií a na úsporu vody pro sprchy (Tvstav.cz, 2013).

Mezi další řešení pro úsporu vody jsou baterie s perlátorem. Perlátor míší vodu se vzduchem a následně díky tomu proteče kohoutkem o 40-50 % méně. Vytékající voda si zachovává dostatečný proud, ale zároveň působí měkce. Cena se pohybuje do 200 Kč. Výhoda perlátoru je taková, že není třeba vyměnit celou baterii, protože lze koupit samostatný nástavec, který se lehce našroubuje na koncovku baterie. Perlátory lze zakoupit již zabudované v baterii (Tzb-info, 2014).

Způsobů, jakými lze ušetřit vodu, je mnoho a nejsou cenově nákladné. Následující opatření mohou snížit spotřebu vody až o 40 %. Pro ubytovací zařízení je výhodnější mít častěji sprchu nežli vanu. Pětiminutové každodenní sprchování za týden v domácnostech ušetří až 400 l vody, pro ubytovací zařízení by ušetřená částka mohla být vyšší. Také je pro ubytovací zařízení dobré pořídit pákovou baterii s úspornou hlavici a automatický WC stop. Jedná se o zařízení, které dokáže dávkovat přesné množství splachované vody a snížit průtok vody na polovinu. Také zabraňuje protékání toalety a cenově se pohybuje od 250 Kč. WC stop lze umístit buď přímo do nádržky a nebo lze zakoupit nádržku s dvojitým či trojitým splachováním. Pro úsporu vody je také nezbytně důležité kontrolovat těsnění vodovodního kohoutku (Cenyenergie, 2017).

Také využívání odpadní vody (šedé vody) může přispět k ušetření nákladů v ubytovacím zařízení. Pojem šedá voda zahrnuje odpadní vody, které jsou méně zatížené znečištěním,

odtékají především z koupelen - umyvadel, sprch, van apod. Pokud šedá voda projde dostatečnou úpravou, lze jí využít ke splachování pisoárů a záchodů, k úklidu a zalévání zahrad (Tzb-info, 2014).

K dalšímu zbytečnému plýtvání vody dochází při užívání spotřebičů. Pokud se v ubytovacích zařízeních nachází pračky nebo myčky, které byly dříve vyrobeny, měla by ubytovací zařízení uvažovat nad modernizací těchto spotřebičů. Pračky, které jsou staré více než 10 let mají spotřebu 80-90 l během jednoho cyklu. Modernější pračky spotřebují pouze 40-45 l při praní na 40 °C. Nemělo by se zapomínat také na myčky nádobí. Jestliže ubytovací zařízení vlastní myčky, měli by se porozhlédnout po nejúspornějších myčkách typu A+. Nejúspornější myčky spotřebují 10-15 l vody na jedno mytí, zatímco u myček staršího typu je spotřeba vody až 30 l. K těmto opatřením je také základem zapínat pračky a myčky vždy plně naplněné (Podnikatel, 2011).

2. *Úspora energie.* Pokud ubytovací zařízení uvažuje o uspořené energie, musí zajistit opatření které se týkají vytápění. Spotřeba energie závisí na velikosti ubytovacího zařízení, počtu pokojů a kategorii, v jaké lokalitě a podnebném pásu se se ubytovací zařízení nachází. Dále velká spotřeba energie padne na veřejné prostory jako je recepční hala, bary a restaurace, bazén, sauny, posilovna a další (Legrand, 2017). Starší budovy bývají velmi často zbytečně vytápěny z důvodu například špatné konstrukci oken. Právě kvůli oknům uniká až 30 % energie. K vyhnutí této ztrátě může ubytovací zařízení předejít výměnou oken za okna s izolačním sklem a nebo za okna s dvojitým sklem. Okna s dvojitým sklem jsou základní podmínkou k získání environmentální značky Evropské unie (Patůš, Gúčík, 2005).

Skutečně udržitelný hotel musí nejen zvažovat způsoby, jak rozumně využívat energii, ale měl by také zvážit možnosti zvýšení využívání energie z obnovitelných zdrojů. Nečerpá tedy tolik omezené suroviny a nevytváří zbytečně CO₂ (Legrand, 2017). V zimě dochází v České republice k největší spotřebě energie. Poté následuje spotřeba energie v průmyslu, dopravě a zemědělství. Největší spotřeba energie je za topení, což je cca 56 %. Následuje ohřev vody, což je cca 24 % a s tím i další činnosti (Veronica, 2022).

Při spotřebě energie je důležitá také cena. Běžná maloobchodní cena kWh energie podle aktuálních údajů Klastru Česká peleta je 2,60-5,80 Kč. Oproti elektřině vychází levněji zemní plyn, který zůstává nejpopulárnějším zdrojem vytápění (Eon, 2022).

Velmi důležitým bodem při úspoře energie je osvětlení. Úsporám osvětlení se dá dosáhnout přirozeným osvětlením. Ubytovací zařízení, které využívá co nejvíce přirozené světlo, snižuje spotřebu energie o 40-60 % (Legrand, 2017). Dalším způsobem jak lze dosáhnou úspory je výměna klasických žárovek za kompaktní. Kompaktní žárovky mají o 60-80 % vyšší energetickou účinnost. Dalším plusem je životnost kompaktních žárovek, která je desetkrát delší než u klasických žárovek. Dosloužilé kompaktní žárovky lze zdarma vrátit a umožnit tak recyklaci až 90 % všech materiálů a 95 % rtuti obsažených ve výrobku (Odbornecasopisy, 2010).

Na trhu jsou také dostupné LED žárovky. Mezi světelnými zdroji patří k těm nejúspornějším. Jsou to jakési polovodičové destičky, které mění elektrický proud na světlo. Mezi jejich největší výhodu patří extrémně dlouhá životnost, která dosahuje až 50 000 hodin. K dalším výhodám patří dostupnost v mnoha barvách, tvarech. Také jsou odolné vůči nárazům, otřesům a chladu. LED žárovky nevyzařují téměř žádné teplo. Jedinou nevýhodou je vysoká cena (t-led, 2016). V tabulce 4 jsou porovnány parametry jednotlivých světelných zdrojů. Lze konstatovat že LED žárovky jsou nejvýhodnější.

Tabulka 4 Komparace svítidel

	Kompaktní žárovka	Klasická žárovka	LED
Úspora provozu	Střední	Nízká	Vysoká
Svítivost (lm/W)	50	13	80
Životnost (hod.)	8000	1000	50 000
Ekologická zátěž (rtuť)	Ano	Ne	Ne
Cena	Vysoká	Nízká	Vysoká

Zdroj: Vlastní zpracování podle t-led.cz, 2016

Dalším vlivem při řešení osvětlení je také spotřebovaná energie. Za 1 kWh (kilowatthodinu) se zaplatí okolo 5 Kč. Za těchto 5 Kč se může použít klasická 60W žárovka, která bude svítit po dobu 17 hodin. Se stejným světelným výkonem se může použít LED žárovka, která za 5 Kč bude svítit přes 125 hodin. Vezmeme-li 60W žárovku, se kterou se bude svítit 3 hodiny, nasvítí se s ní 1095 hodin za 1 rok. Spotřeba bude 65,7 kWh a energetické společnosti se zaplatí 328 Kč. Pokud se ovšem použije 8W LED žárovka, zaplatí se jen 57 Kč (Digilidi, 2013).

Aby ubytovací zařízení uspořila další energii, je důležité se koukat na energetické štítky při koupi nových spotřebičů. Novější spotřebiče ušetří mnohem více energie než spotřebiče starší spoustu let. Nejúspornější spotřebiče se značí písmenem A. V rozmezí A+++ až G. Spotřebiče označené písmenem G jsou nejméně úsporné. U praček, ledniček a mrazáků se setkáváme se značením A+, A++ a A+++. Stejně jako u úspory vody i u úspory energie je u praček a myček důležité zapínat co nejkratší program, na nízkou teplotu a úplně plné. U praček není třeba zapínat předpírku (Econea, 2018).

Mezi ne tolik známou energii patří geotermální energie, která je považována za environmentální zdroj energie. Tato energie je způsobena tepelnou energií zemského jádra. Mezi zdroje geotermální energie patří původní teplo zemského jádra, které vzniklo při formování planety. Dále rozpad radioaktivních prvků a chemické reakce (především uran, který je zdrojem 60 % tepelné energie a také rekrystalizace minerálů). A v neposlední řadě tektonický pohyb a energie slapových sil, které vznikají při pohybu tektonických desek a třením vodních mas o pevninu. Zdroje geotermální energie jsou vyčerpatelné během několika desítek let a i přes to patří mezi obnovitelné zdroje energie (Oenergetice, 2015).

3. Odpadové hospodářství - Hlavní dopadem produktů a látek používaných v ubytovacích zařízeních je zbývající odpad. Je potřeba s ním užitečně nakládat a později ho opětovně použít například při recyklaci nebo kompostování (Mondéjar-Jiménez, 2015).

Odpad je vše co zůstalo a nebylo při výrobě nebo jiné činnosti využito (Slábová, 2006). Mezi odpad patří také emise, které jsou vypouštěné do ovzduší (Krause, 2019). Největší množství odpadu představují tuhé látky. Klíčovým problémem se stává to, že společnost

produkuje více a více odpadu. K likvidaci odpadu je potřeba přistupovat co nejšetrnějším způsobem.

Pro nakládání s odpady existuje řada způsobů. Je potřeba dodržovat obecné zásady. Mělo by se upřednostňovat využívání odpadu místo jeho odstranění. Pokud se odstraňuje odpad, mělo by být životní prostředí co nejméně ohrožováno a neukládat odpad zbytečně na skládku, protože skládka není řešení. Pokud to je možné, snažit se předejít vzniku odpadů.

Jedním z nejzákladnějších způsobů zbavení odpadů je recyklace. Je to způsob jak se odpadu zbavit a také ho následovně ještě částečně využít k další potřebě. Ubytovací zařízení dle zákona musí třídít minimálně základ jako je kov, plast, papír a sklo. Dalším způsob zbavení se odpadu je spalování a pyrolýza. Aby se některé látky rozložily, je potřeba odpady spálit při velmi vysokých teplotách. Klasické spalování probíhá za přístupu vzduchu a vysokými teplotami, protože se z plastů mohou uvolňovat jedovaté plyny. Pyrolýza probíhá bez přístupu vzduchu a nežádoucí látky jsou při tomto procesu rozloženy na látky opravitelné a uložitelné. Ubytovací zařízení se může odpadu zbavit také třeba kompostováním. Je to nejšetrnější způsob likvidace pro životní prostředí. Kompostování využívá přirozených mikrobiálních a klimatických procesů, aby rozložily organické hmoty. Následné složky jsou vhodné pro obohacování půdy živinami (Slábová, 2006).

Pokud je zájmem ubytovacího zařízení životní prostředí, bylo by vhodné uvést do praxe například tato opatření:

- Odstranění jednorpcového balení másla, marmelád atd.
- Toaletní papír z měkkého recyklovatelného papíru
- Zavedení recyklovatelných košů do pokojů
- Zabránit zbytkům oleje dostat se do výlevek
- V zimním období nepoužívat v okolí sypání soli
- Propagační materiály z recyklovatelného papíru

- Omezit chemické prostředky na úklid (Křížek & Neufus, 2014).

4. Nákup produktů. Ubytovací zařízení by mělo svůj nákup či zásobování přizpůsobit tak, aby výběr produktu měl co nejnižší dopad na životní prostředí. Při nákupu by se měla brát v úvahu určitá kritéria jako například biologická rozložitelnost, zdravotní nezávadnost, recyklace či materiální a energetická náročnost (Veronica, 2022)

Pokud ubytovací zařízení mají zájem o nákupy šetrné k přírodě, musí jejich nákupy dávat smysl. Proto základem nákupu je nenakupovat bezhlavě a při nákupu trochu přemýšlet. Ubytovací zařízení by tedy při nákupu mělo zvažovat zda věc opravdu potřebuje, jestli produkty pochází z ekologického zemědělství, a upřednostňovat místní výrobu a nejlépe výrobky s ekologickým obalem nebo výrobky bez obalu. Dalším plusem je nákup u místních producentů, díky kterému se zlepší i místní ekonomika (ecoblog.cz, 2019). Jedním z důvodů proč by ubytovací zařízení nechtělo nakupovat ekologicky je cena. Ekologické produkty bývají zpravidla dražší především z důvodu malého zájmu. Kdyby se zvýšil zájem, snížily by se náklady a tím pádem i cena těchto výrobků. Ve výsledku ale tyto produkty nejsou tolik drahé z důvodu jejich vyšší kvality. Pokud si ale ubytovací zařízení na dražší produkty zvykne a zařadí je do běžného provozu, v důsledku ušetří (Zemito, 2020).

Nejednodušší způsob jak poznat ekologicky šetrný produkt je označení zkratkou EKO. Aby produkt mohl toto označení získat, musí být samozřejmě šetrný k přírodě, nepoužívat látky, které se v přírodě rozkládají desítky let a další (Udržitelný život, 2020).

5. Komunikace a vzdělávání hostů a zaměstnanců. Pravidelné školení pro zaměstnance na téma životní prostředí, jejich zkušenosti a myšlenky jsou důležitým krokem k ochraně životního prostředí. Je důležité hostům poskytnout dostatečné písemné informace o ekologickém chování a popřípadně jim nechat prostor pro návrhy k zlepšení.

Pokud se jedná o komunikaci mezi hosty a ubytovacím zařízením, je potřeba najít vhodnou variantu která bude vyhovovat oběma stranám. Jedna z variant je umístění informačních štítků a letáků především na samotném pokoji. Může se jednat o původ produktu, jaký vliv má na životní prostředí apod. Velmi běžný způsob informace je například štítek umístěný v

koupelně, který vysvětluje jak se zachovat, pokud si host přeje vyměnit ručníky a jak zamezit jejich zbytečnému praní. Na pokojích by se také měly objevovat koše na recyklovatelný odpad a v koupelnách na hygienické potřeby.

Kromě pokojů je skvělým místem pro informace recepce, lobby či samotní zaměstnanci. Veškeré možné letáky, brožury si může host kdykoliv prohlédnout a seznámit se s problematikou ochrany životního prostředí. Veškeré tiskoviny by měly být na recyklovatelném papíře (Křížek & Neufus, 2014).

1.2.2. Výhody a nevýhody environmentálního managementu

Pokud ubytovací zařízení uplatňují environmentální management, pojí se k němu určité výhody a nevýhody viz tabulka 5.

Tabulka 5 Výhody a nevýhody environmentálního managementu

Výhody	Nevýhody
Snížení nákladů na provoz	Výše vynaložených investic
Zlepšení image ubytovacího zařízení	Delší doba návratnosti investic
Dobrá pocit	Ekologická nezainteresovanost českých turistů
Prodloužení životaschopnosti životního prostředí v okolí hotelu	Vyšší ceny ekologických materiálů a prostředků
Podpora místních výrobců	Některé technologie jsou náročné na prostor, na zaškolení zaměstnanců a na obsluhu
Zvýšení konkurenceschopnosti	
Získání nových zákazníků	

Zdroj: Vlastní zpracování dle Kašpárková, 2014.

Výhody

Snížení nákladů na provoz - Ze začátku se může zavedení environmentálního managementu zdát finančně náročné, ale uplatňování těchto prvků může v dlouhodobém hledisku snížit náklady a také pomoci k ochraně životního prostředí pomocí recyklace, ušetřením vody a energie a dalších prvků (MMR, 2007).

Zvyšování výnosů - Environmentální ubytovací zařízení může zvýšit své výnosy pomocí mnoha způsobů. Například mohou získat nové environmentální zákazníky, kteří budou nakupovat šetrné produkty a služby a mohou získat větší loajalitu svých stálých zákazníků (Štěpánková, 2013).

Zlepšení image ubytovacího zařízení - Při uplatňování environmentálního managementu ubytovací zařízení nejen chrání životní prostředí, ale také dobře působí na své okolí a tím si zlepšuje svoji image (MMR, 2007). Zlepšení image je jedním z hlavních důvodů, proč ubytovací zařízení zavádí environmentální opatření. Ne vždy tato strategie ovšem funguje. Environmentální opatření jsou častěji spíše vidět uvnitř podniku než na venek. Pro ubytovací zařízení je také důležité se zaměřit v jaké oblasti se nachází a jak jejich image ovlivní sociální a kulturní faktory. Ve výsledku lze ale konstatovat, že environmentální opatření pozitivně zlepšuje image podniku (Štěpánková, 2013).

Shoda s legislativou - Shoda s legislativou je jedním s dalších výhod environmentálního managementu. Ubytovací zařízení, které zavedli EMS získali větší jistotu ohledně legislativních požadavků, jsou schopni se ohledně požadavků lépe orientovat, mají větší kontrolu a mohou se včas adaptovat na přichozí změny (Štěpánková, 2013).

Podpora místních výrobců a dodavatelů - Pokud ubytovací zařízení využije služeb a nákupu výrobku u místních dodavatelů a výrobců, zvýší se místní ekonomika (Zemito, 2020).

Rozšíření tržního podílu na národních a zahraničních trzích - Zavedení norem EMS a ISO 14001 může pomoci ubytovacím zařízením vstoupit na zahraniční trh a usnadnit mezinárodní obchod, neboť globální podniky mohou odmítnout obchodování s firmami které nevládní certifikaci. Certifikace tedy může odbourat bariéry v vzájemném obchodování, nejen na zahraničních trzích, ale také na národních (Štěpánková, 2013).

Nevýhody

Vysoké náklady - Jedna z největších nevýhod environmentálního managementu jsou vysoké náklady, které mohou být velkou bariérou, kvůli které se ubytovací zařízení pro

environmentální management nerozhodnou. Do těchto vysokých nákladů patří například náročné školení pracovníků, poplatky za samotnou organizaci provozu, vysoké ceny ekologických produktů a služeb, poplatky za certifikaci a konzultaci ke certifikaci a mnoho dalších (Štěpánková, 2013).

Výše vynaložených investic - Prvotní investice do environmentálního managementu jsou ze začátku finančně náročné. Tyto investice se ale postupem času sníží.

Delší doba návratnosti investic - Celkové provozní náklady se sníží až v delším časovém období (MMR, 2007).

Vyšší ceny environmentálních materiálů a prostředků - Prostředky a materiály, které jsou šetrné k životnímu prostředí bývají finančně velmi nákladné. Bývají ovšem časté kvalitnější (Zemito, 2020).

Další nevýhody - Mezi další nevýhody zavedení environmentálního managementu může patřit nedostatek zdrojů ať už finančních, či časových, nebo nedostatečný zájem o environmentální snažení ze strany zákazníka. Environmentální ubytovací zařízení se také potýká s nedostatkem státní podpory oproti ubytovacím zařízením, které o environmentální snažení neusilují. Dalšími nevýhodami jsou vysoká spotřeba času pro administrativní činnosti a obtížná a nesrozumitelná kvantifikovatelnost přínosů EMS (Štěpánková, 2013).

2. Analýza uplatňování prvků environmentálního managementu v ubytovacích zařízeních v Libereckém kraji

Uplatňování prvků environmentálního managementu by se pro ubytovací zařízení, která si přejí svým provozem chránit životní prostředí, mělo stát běžnou praxí a součástí běžného fungování. Při uplatňování těchto prvků dochází nejen k ochraně životního prostředí, ale také k udržitelnému cestovnímu ruchu. Analýza uplatňování prvků environmentálního managementu v ubytovacích zařízeních v Libereckém kraji je důležitá k určení současného stavu v ubytovacích zařízeních a přináší možné nápady ke zlepšení.

2.1. Komparace vybraných údajů a stručná charakteristika zkoumaných měst

Dotazníkové šetření probíhalo v Libereckém kraji, ve městech a obcích v blízkém okolí města Liberec. Jednalo se konkrétně o města Hrádek nad Nisou, Raspenava, Lázně Libverda, Osečná, Cvikov, Chrastava, Jablonné v Podještědí, Stráž pod Ralskem, Mimoň a o obce Hamr na Jezeře, Chrastná, Světlá pod Ještědem, Kryštofovo Údolí, Heřmanice, Lázně Kundratice, Sloup v Čechách a Křižany. Města i obce se nachází ve významných oblastech pro cestovní ruch Libereckého kraje jako je Podještědí, Jizerské, Lužické hory, Máchův kraj a Kokořínsko. Všechny města i obce nemají počet obyvatel vyšší než 10 000. (tabulka 6)

Tabulka 6 Komparace charakteristik vybraných měst a obcí

	Počet obyvatel	Katastrální výměra (ha)	Nadmořská výška (m.n.m.)	Počet ubytovacích zařízení
Hrádek nad Nisou	7735	4855	255	3
Raspenava	2819	4128	331	7
Lázně Libverda	431	1326	424	9
Osečná	1135	2805	374	5
Cvikov	4509	4509	357	5
Chrastava	6298	2746	295	2
Jablonné v Podještědí	3667	5787	315	10
Stráž pod Ralskem	3992	2158	310	3
Mimoň	6443	1548	280	2
Hamr na Jezeře	440	1768	320	6
Chrastná	47	2805	357	5
Světlá pod Ještědem	956	1320	545	4
Kryštofovo Údolí	382	1734	375	4
Heřmanice	269	747	310	1
Sloup v Čechách	734	577	292	16
Křižany	860	2858	386	2

Zdroj: Vlastní zpracování podle vdb.czso.cz, 2022.

- a. Města Raspenava, Lázně Libverda, Chrastava a obce Světlá pod Ještědem, Kryštofovo Údolí, Heřmanice a Křižany se nachází ve významné turistické oblasti Jizerské hory a Podještědí (Turistický deník, 2022). Jizerské hory se převážně zaměřují na horskou, pěší a cykloturistiku. V Jizerských horách se také nachází Jizerskohorské bučiny, které byly v červenci roku 2021 zapsány na seznam Světového dědictví organizace UNESCO a tím přilákaly spoustu nových turistů. Dále je v Jizerských horách i v Podještědí velké využití v podobě zimních sportů (Jizerky, 2022). Samotný vysílač Ještěd je velkým turistickým lákadlem a právě v zimním období otevírá brány zimním sportům na svých sjezdovkách (Ještěd, 2022).

- b. Hrádek nad Nisou, Cvikov a Jablonné v Podještědí jsou města nacházející se v další významné turistické oblasti a tím jsou Lužické hory (Turistický deník, 2022). Lužické hory stejně jako Jizerské mají význam hlavně pro horskou a pěší turistiku. Hory v Lužických horách jsou tvořeny převážně svrchnokřídovými pískovci. Tato oblast je poměrně bohatá na vodu z důvodu hojných srážek. Lužické hory se zaměřují na rostlinstvo (i na ohrožené druhy), na lesní zvěřinu a jsou chráněnou krajinnou oblastí (Lužické a Žitavské hory, 2022).
- c. Mezi poslední oblast patří Máchův kraj. V této oblasti leží města Stráž pod Ralskem, Mimo, Osečná a obce Hamr na Jezeře, Chrastná, Lázně Kundratice a Sloup v Čechách. Máchův kraj jako předchozí dvě oblasti je důležitá turistická oblast a je známá především pro Máchovo jezero. Máchův kraj je ale také významný pro velké množství hradů jako například Bezděz, Ralsko, Houska a pro geoturistiku po Vranovských skalách nebo na Hradčanskou vyhlídku. V této oblasti se nachází také CHKO Kokořínsko (Máchův kraj, 2022).

2.2. Cíl a metodika výzkumu

Cílem bakalářské práce je analýza uplatňování prvků environmentálního managementu v ubytovacích zařízeních v Libereckém kraji. V závislosti na cíl bakalářské práce byly stanoveny tyto výzkumné otázky.

- Které prvky environmentálního managementu ubytovací zařízení nejvíce používala?
- Jakým způsobem mohou vybraná ubytovací zařízení přispět ke zlepšení životního prostředí?

Data byla získána pomocí primárního výzkumu v podobě dotazníkového šetření v písemné podobě. Část dotazníků byla vyplněna přímo v místě ubytovacího zařízení příslušným pracovníkem nebo po telefonické domluvě s příslušným pracovníkem. Při osobním vyplňováním dotazníků byla možnost dosvětlení otázek nebo zodpovězení jakýchkoliv

dotazů. Pomocí osobní návštěvy ubytovacích zařízení byla návratnost dotazníků částečně vyšší a jistější. Zbytek dotazníků byl odeslán elektronickou poštou.

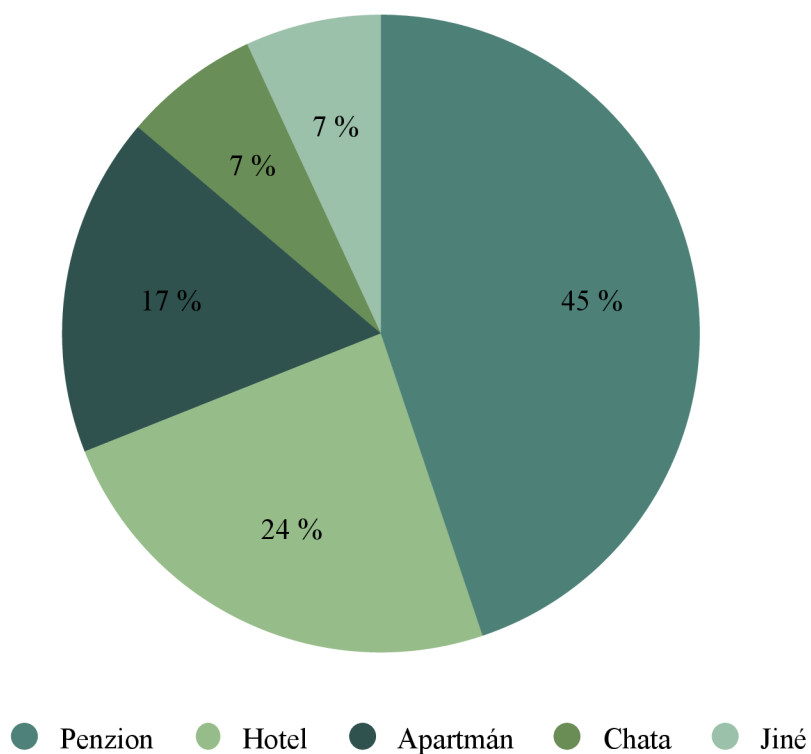
Výzkum pro potřeby bakalářské práce proběhl od června 2021 až do listopadu 2021. Bylo osloveno 36 ubytovacích zařízení v Libereckém kraji a návratnost byla 29 dotazníků (80 %). Na dotazníky, které byly poslány do obcí Rynoltice a Polesí u Rynoltic nebylo odpovězeno vůbec. Také nebylo odpovězeno ze všech ubytovacích zařízení z obce Sloup v Čechách a z města Lázně Libverda. Návratnost dotazníků byla ve výsledku úspěšná.

Všechny dotazníky byly anonymní a nikde nebyla uvedena jména osob nebo názvy ubytovacích zařízení. Dotazník se skládal z šestnácti otázek. V první části dotazníku byly dotazovaným položeny segmentační otázky. Kde se ubytovací zařízení nachází, do jaké kategorie a třídy patří či jaká je jeho kapacita. Druhá část dotazníku zjišťovala jestli si pracovníci ubytovacích zařízení myslí, že mohou přispívat ke zlepšení životního prostředí ve svém regionu a zda má ubytovací zařízení zpracovanou koncepci environmentálního managementu. V další části dotazníku byly dotazovaným pokládány otázky, které se týkaly konkrétních opatření environmentálního managementu, které ubytovací zařízení využívá. Poslední část se zabývala jaké možné výhody a nevýhody ubytovací zařízení shledávají ve využívání environmentálního managementu, zda usilují o certifikaci a poznávají konkrétní certifikáty na obrázku a jestli své hosty informují o šetrném životním prostředí a pokud ano, tak jakým způsobem. Až na poslední otázku, kde respondenti mohli vyjádřit své názory, připomínky a náměty k environmentálnímu managementu, byly všechny otázky uzavřené.

2.3. Analýza prvků environmentálního managementu v ubytovacích zařízeních

Výzkumu se zúčastnilo 29 ubytovacích zařízení a každé ubytovací zařízení mělo odlišnou kategorii. Z dotazovaných ubytovacích zařízení bylo 45 % penzionů, 24 % tvořily hotely, 17 % byly apartmány, 7 % bylo označeno jako chata a dalších 7 % označily ubytovací zařízení jako jiné. Do kategorie jiné spadaly ubytování typu treehouse, tedy ubytování v malých chatkách umístěných v korunách stromů (graf 1).

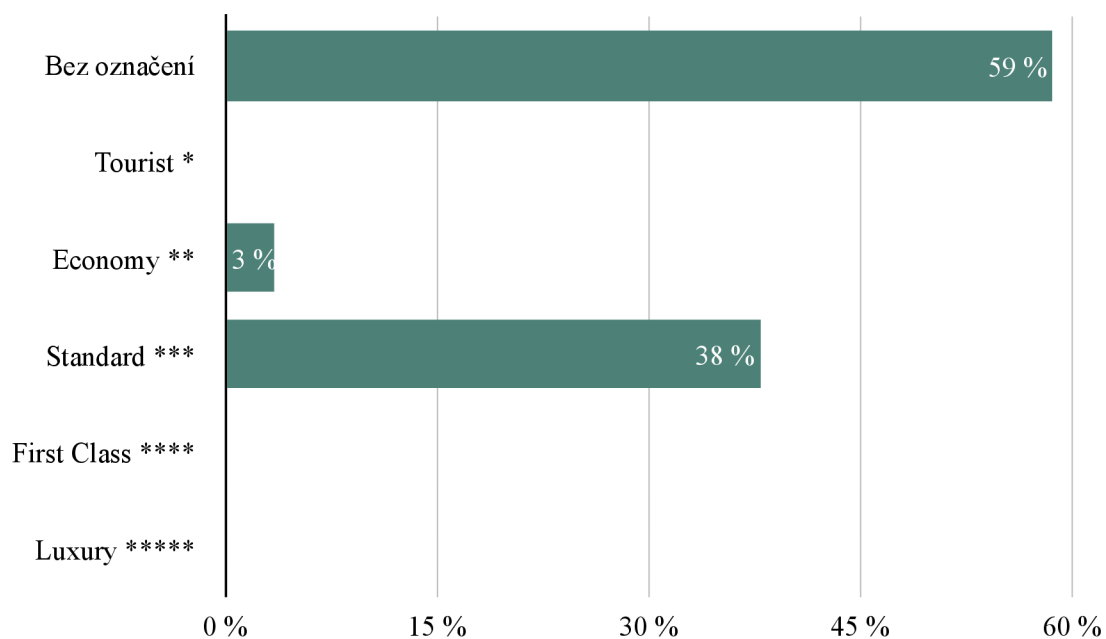
Graf 1 Kategorie ubytovacích zařízení

Zdroj: Vlastní zpracování, 2022.

Více než polovina zkoumaných ubytovacích zařízení (59 %) se nezařadila k žádné ubytovací třídě. Třidu Standard *** zastupovalo ve výzkumu 38 % ubytovacích zařízení a pouze 3 % zařízení zastupovala třídu Economy **. Z grafu 2 lze vidět, že ubytovací třídy Tourist *, First Class **** a Luxury ***** ne zvolilo žádné dotazované ubytovací zařízení.

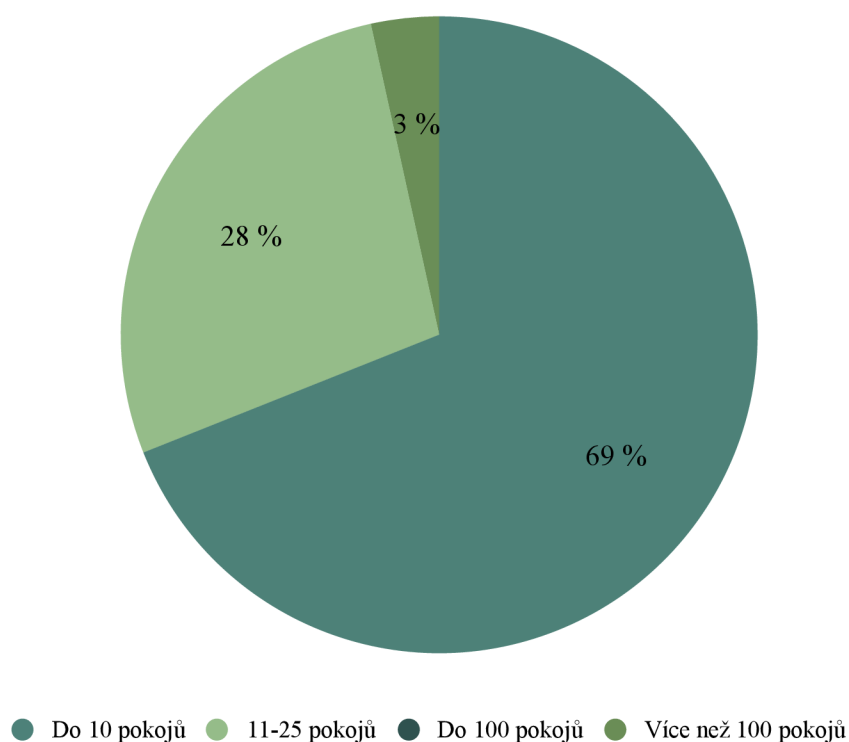
Graf 2 Třída ubytovacích zařízení

Zdroj: Vlastní zpracování, 2022.

Nejvíce ubytovacích zařízení, a to konkrétně 69 % uvedlo, že má kapacitu do 10 pokojů. Kapacitní rozmezí 11-25 pokojů zahrnovalo 28 % zkoumaných ubytovacích zařízení. Zařízení, která disponují kapacitou nad 100 pokojů zastupovalo pouze 3 % ubytovacích zařízení a s kapacitou do 100 pokojů nebylo v dotazníkovém šetření zahrnuto žádné ubytovací zařízení. Z grafu 3 lze vyčíst, že zkoumaná města a obce mají příliš malou rozlohu na umístění ubytovacích zařízení s vysokou kapacitou počtu pokojů. V předchozích grafech lze vidět, že nejvíce zkoumaných zařízení byly penziony, proto je nejvíce procent právě kapacita do 10 pokojů.

Graf 3 Kapacita ubytovacích zařízení

Zdroj: Vlastní zpracování, 2022.

V každém městě a obci se nachází různá ubytovací zařízení s různými kapacitami pokojů. Tabulka 7 ukazuje přehled o jednotlivých počtech pokojů v konkrétních městech a obcích.

Tabulka 7 Počty ubytovacích zařízení dle počtu pokojů v jednotlivých městech a obcích

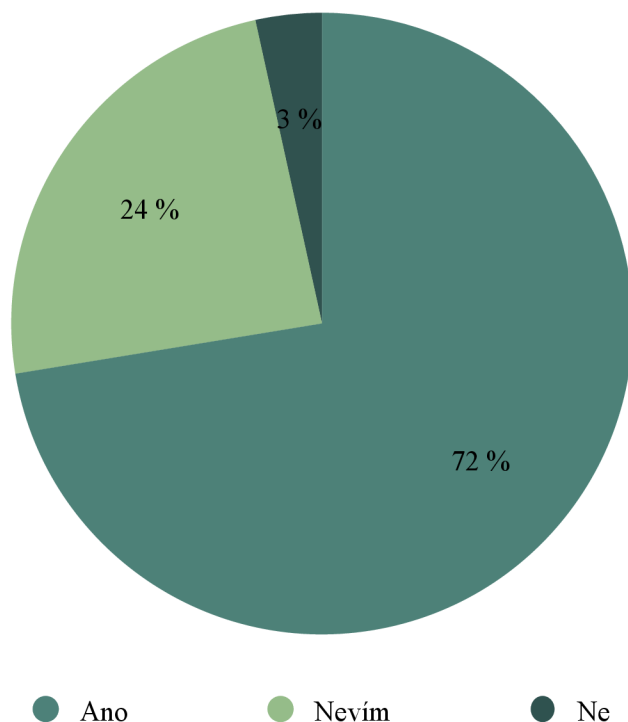
	Do 10 pokojů	11-25 pokojů	Do 100 pokojů	Více než 100 pokojů
Hrádek nad Nisou	1	-	-	-
Raspenava	1	-	-	-
Lázně Libverda	1	2	-	1
Osečná	1	2	-	-
Cvikov	2	1	-	-
Chrastava	2	-	-	-
Jablonné v Podještědí	1	1	-	-
Stráž pod Ralskem	1	-	-	-
Mimoň	1	-	-	-
Hamr na Jezeře	4	-	-	-
Chrastná	1	-	-	-
Světlá pod Ještědem	1	-	-	-
Kryštofovo Údolí	1	-	-	-
Heřmanice	-	1	-	-
Sloup v Čechách	1	-	-	-
Křížany	-	1	-	-

Zdroj: Vlastní zpracování, 2022.

Téměř 3/4 zkoumaných ubytovacích zařízení (72 %), projevily názor, že jejich ubytovací zařízení může ve svém regionu zlepšit a pomoci ke zlepšení životního prostředí. Téměř 1/4 ubytovacích zařízení (24%) nevěděla, zda může přispět ke zlepšení životního prostředí a jen 3 %, konkrétně jedno ubytovací zařízení, je zastáncem toho, že pomoci nemohlo. I přestože 72 % ubytovacích zařízení odpovědělo, že mohou přispět ke zlepšení, ani jedno ubytovací zařízení není certifikováno. Dle mého názoru je velmi neuspokojivé, že 27 %

ubytovacích zařízení se ztotožňovalo s názorem, že nemohlo nebo nevědělo, jak přispět ke zlepšení. Myslím, že je tento názor z důvodu špatné informovanosti o této problematice a nedostatečné školení a informace od vedoucích pracovníků. Pokud by se vedoucí a pracovníci více zajímali o životní prostředí a sami pomáhali ke zlepšení, mohla by se procenta odpovědi „Ano“ zvýšit. Tyto získané hodnoty jsou zaneseny do grafu 4.

Graf 4 Prospěšnost ubytovacích zařízení vůči životnímu prostředí

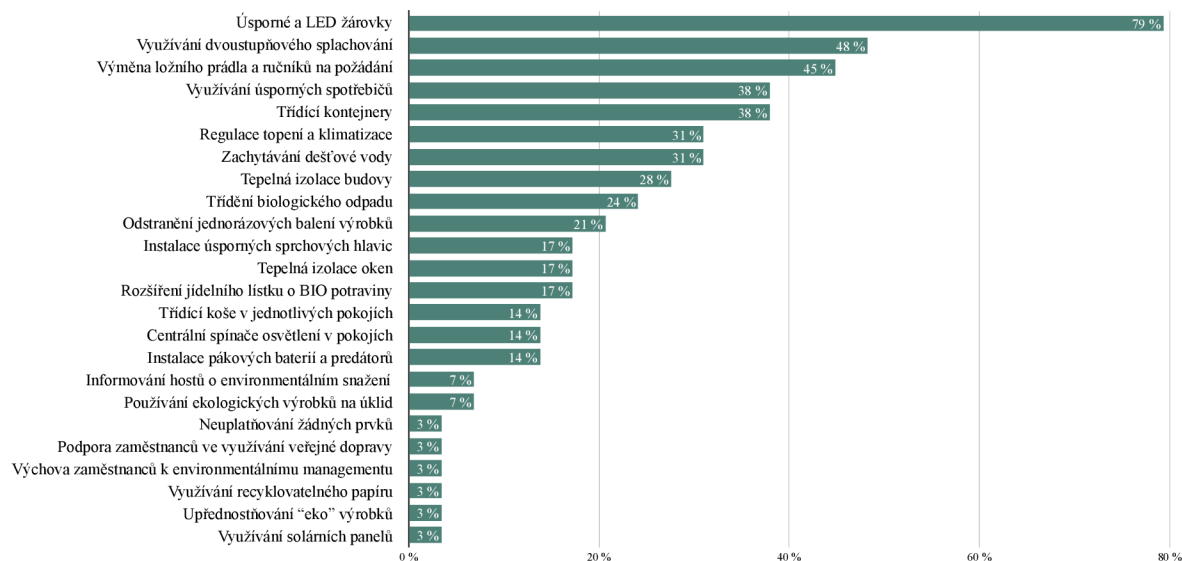

Zdroj: Vlastní zpracování, 2022.

Jak můžeme vyčíst z dat grafu 4, většina ubytovacích zařízení odpověděla, že jejich zařízení může přispět ke zlepšení životního prostředí. V navazující otázce však pouze 14 % odpovědělo, že mají zpracovanou koncepci environmentálního managementu, 21 % dotazovaných ubytovacích zařízení nevědělo zda mají či nemají koncepci zpracovanou a více než polovina (66 %) nemělo koncepci environmentálního managementu vůbec zpracovanou. Jak již bylo zmíněno v teoretické části práce, ubytovací zařízení nemusí mít certifikaci či zpracovanou koncepci environmentálního managementu, protože i tak může přispívat ke zlepšení životního prostředí.

Z grafu 5 lze vyčíst, že při výzkumu bylo zjištěno, že ubytovací zařízení jako nejčastější opatření využívala úsporné a LED žárovky. Toto opatření patří mezi ty jednodušší k instalaci a nejsou s ním spojené velké náklady. V našem výzkumu se úsporné žárovky rozhodlo instalovat 79 % ubytovacích zařízeních. Druhé opatření, které bylo nejčastěji vybráno bylo využívání dvoustupňového splachování. Toto opatření je vhodný způsob jak zabránit zbytečnému plýtvání vody a také není náročný na instalaci či spojený s vysokou cenou a proto dvoustupňové splachování zvolilo 48 % ubytovacích zařízení. Výměnu ložního prádla a ručníků na požádání zvolilo 45 % ubytovacích zařízení a řadíme toto opatření mezi třetí nejčastější odpověď. Více než 1/3 ubytovacích zařízení (38 %) zvolila využívání úsporných spotřebičů a třídící kontejnery. Využívání těchto opatření patří mezi základní prvky při ochraně životního prostředí. Regulace topení a klimatizace je důležitá při úspoře energie a také předchází zbytečnému vytápění místností. Zachytávání dešťové vody může sloužit k dalšímu využití získané vody. Tato opatření zvolilo 31 % ubytovacích zařízení. Tepelnou izolaci budovy, která chrání před zbytečným odcházením tepla z budovy využívalo 28 % ubytovacích zařízení. Další opatření, která mohou ubytovací zařízení využívat je třídění biologického odpadu. Tuto možnost zvolilo 24 % ubytovacích zařízení. Další opatření, které lze dobře využít například při snídaních je odstranění jednorázových balení výrobků a využíván je u 21 % zařízení. Graf dále ukazuje, že 17 % ubytovacích zařízení využívalo při svém provozu úsporné sprchové hlavice, k omezení ztráty vody, tepelnou izolaci oken a také rozšířilo jídelní lístek o BIO potraviny, což v očích hostů může vyvolat dobrý dojem. Instalace pákových baterií a perlátorů je jeden z dalších mnoha způsobů jak ušetřit vodu. Centrální spínače na osvětlení jsou schopné ušetřit mnoho energie a třídící koše v pokojích patří k základním prvkům třídění odpadu. Zmiňovaná opatření zvolilo 14 % ubytovacích zařízení. Informování hostů o environmentálním snažení je základ pro ekologická zařízení a patří k méně náročným opatřením. Dalším méně náročným opatřením je využívání ekologických výrobků na úklid. Zde jsou ovšem vyšší náklady. Tato dvě opatření zvolilo 7 % zařízení. Podporu zaměstnanců ve využívání veřejné dopravy, výchovu zaměstnanců k environmentálnímu managementu, využívání recyklovatelného papíru, upřednostňování “eko” výrobků a využívání solárních panelů zvolilo jako odpověď pouze 3 % ubytovacích zařízení a také 3 % dotazovaných ubytovacích zařízení neuplatňovaly žádná environmentální opatření.

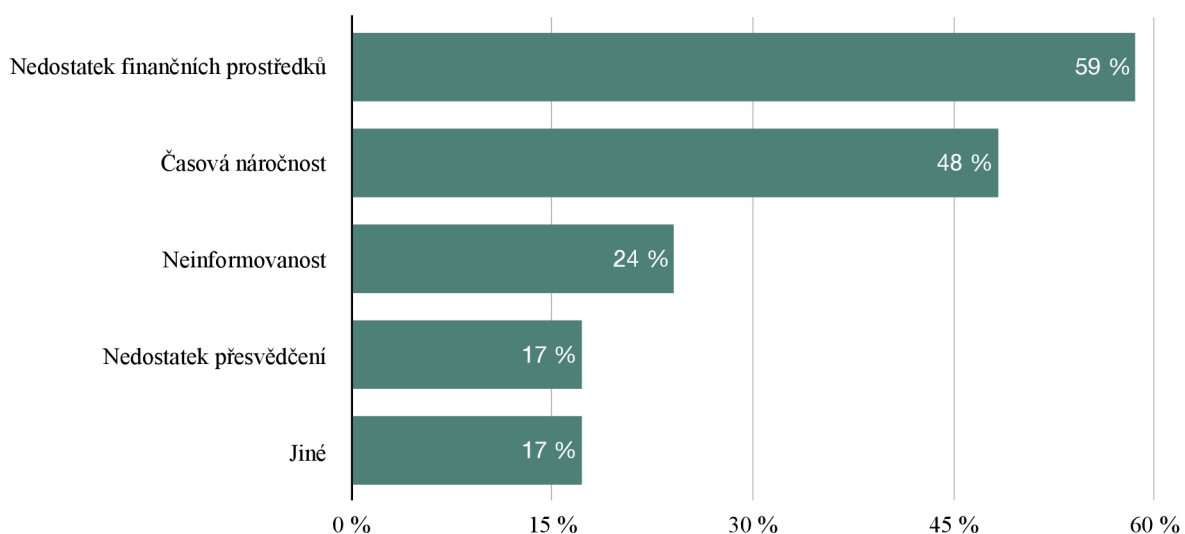
Graf 5 Realizace environmentálních opatření v ubytovacích zařízeních

Zdroj: Vlastní zpracování, 2022.

Výzkum také zjišťoval, z jakého důvodu ubytovací zařízení neuplatňují žádná environmentální opatření. Více než polovina ubytovacích zařízení (59 %) zvolila, že neuplatňují žádná environmentální opatření z důvodu nedostatku finančních prostředků. Tato odpověď je pochopitelná, protože uplatňování některých environmentálních opatření může být ze začátku velice nákladné, ovšem časem se tyto náklady dají snížit. Jako druhý nejčastější důvod zvolilo 48 % ubytovacích zařízení časovou náročnost. Jedním z dalších důvodů, proč ubytovací zařízení neuplatňovala opatření může být vysoká neinformovanost. Tuto odpověď zvolilo 24 % zařízení. Nedostatek přesvědčení pro uplatňování jakýchkoliv environmentálních prvků zvolilo 17 % ubytovacích zařízení a 17 % zařízení zvolilo, že mělo jiný důvod než bylo uvedeno v nabídce. (graf 6)

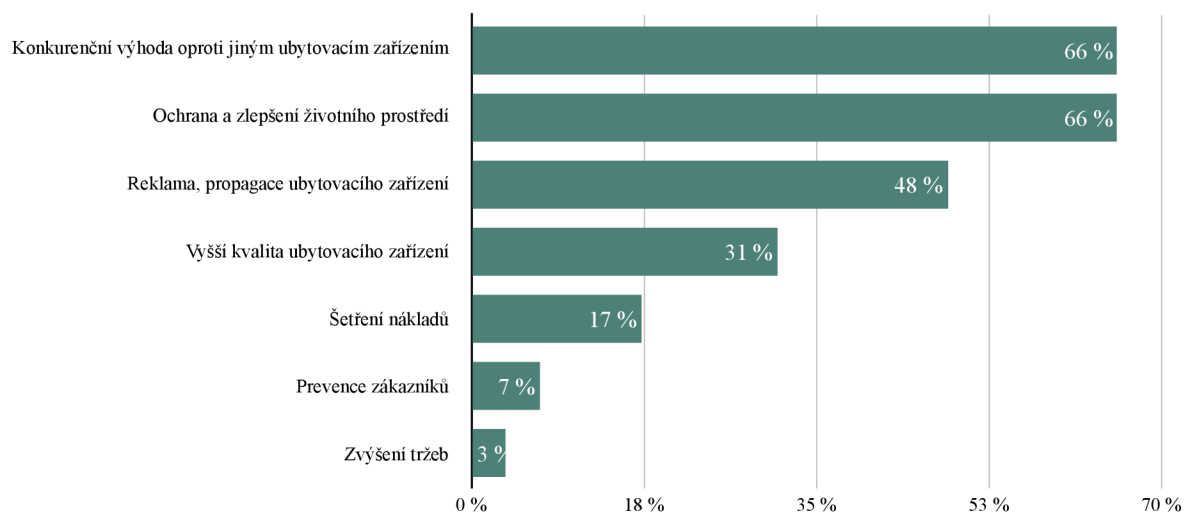
Graf 6 Důvody neuplatňování environmentálních prvků.

Zdroj: Vlastní zpracování, 2022.

V dotazníkovém šetření byla ubytovací zařízení dotazována, zda v uplatňování environmentálního managementu spočívají přínosy pro jejich ubytovací zařízení. Nejvíce ubytovacích zařízení (66 %) zvolilo, že největším přínosem je konkurenční výhoda oproti jiným ubytovacím zařízením. Pokud ubytovací zařízení uplatňuje environmentální management, může přilákat nové potenciální hosty právě svou odlišností oproti jiným ubytovacím zařízením, a tím se stává velkou konkurencí pro ostatní zařízení. Dalších 66 % zařízení zvolilo jako přínos ochranu a zlepšení životního prostředí. Environmentální management si klade za cíl ochranu životního prostředí, takže tato odpověď byla uspokojivá. Méně než polovina ubytovaných zařízení (48 %) shledávala přínos v reklamě a propagaci zařízení a 17 % ubytovacích zařízení vidělo přínos v šetření nákladů, jelikož většina ubytovacích zařízení si přeje ušetřit co nejvíce na nákladech. Pro 7 % ubytovacích zařízení spočívaly přínosy v prevenci zákazníků a pouze pro 3 % zařízení ve zvýšení tržeb (graf 7).

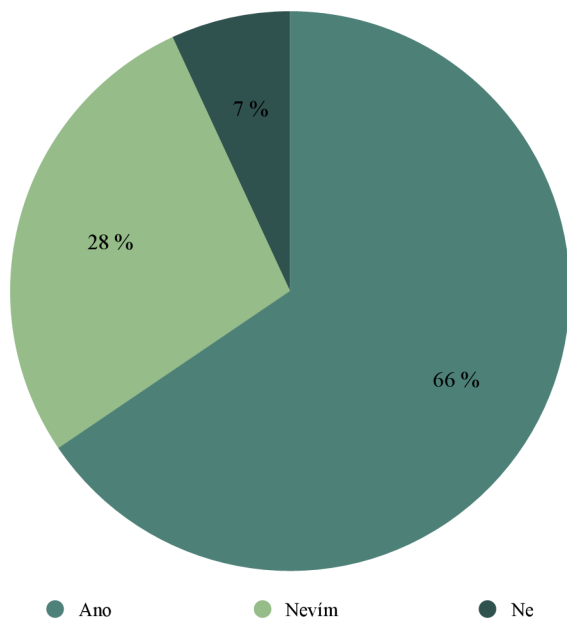
Graf 7 Přínosy uplatňování environmentálního managementu

Zdroj: Vlastní zpracování, 2022.

Z grafu 8 lze vyčíst, že pro 66 % ubytovacích zařízení bylo finančně náročné uplatňovat environmentální management v jejich ubytovacích zařízeních. Uplatňování některých opatření může být pro některá zařízení finančně náročné, ovšem náklady s tím spojeny se dají časem snížit. Dále 28 % zařízení uvedlo, že nevědělo, zda je pro ně uplatňování prvků finančně náročné a pouze 7 % ubytovacích zařízení odpovědělo, že pro ně není finančně náročné uplatňovat environmentální management. Odpovědi byly celkem negativní. Nemuselo by tomu tak být, kdyby environmentální ubytovací zařízení dostávala například příspěvky od státu.

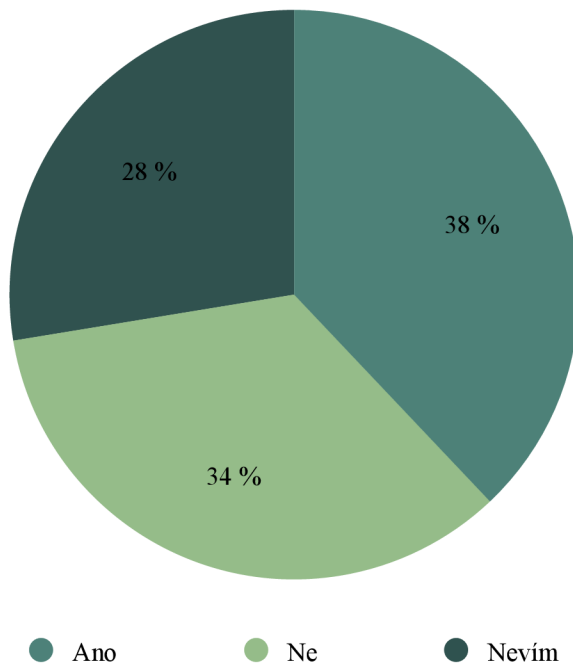
Graf 8 Finančně obtížné uplatňování environmentálního managementu

Zdroj: Vlastní zpracování, 2022.

Dotazník se také zabýval, zda se ubytovací zařízení aktivně podílí na činnostech ohledně veřejné zeleně, ochrany životního prostředí nebo zda například spolupracují s místní komunitou. Odpovědi byly velmi podobné, jelikož 38 % ubytovacích zařízení odpovědělo, že se podílí na činnostech ohledně ochrany životního prostředí a spolupráci s místní komunitou a 34 % ubytovacích zařízení odpovědělo, že se nepodílí na žádných činnostech ohledně ochrany životního prostředí a spolupráci s místní komunitou. Dalších 28 % zařízení nevědělo, zda se na ochraně životního prostředí a komunikaci s místní komunitou podílelo (graf 9).

Graf 9 Podílení se na činnostech ohledně ochrany životního prostředí

Zdroj: Vlastní zpracování, 2022.

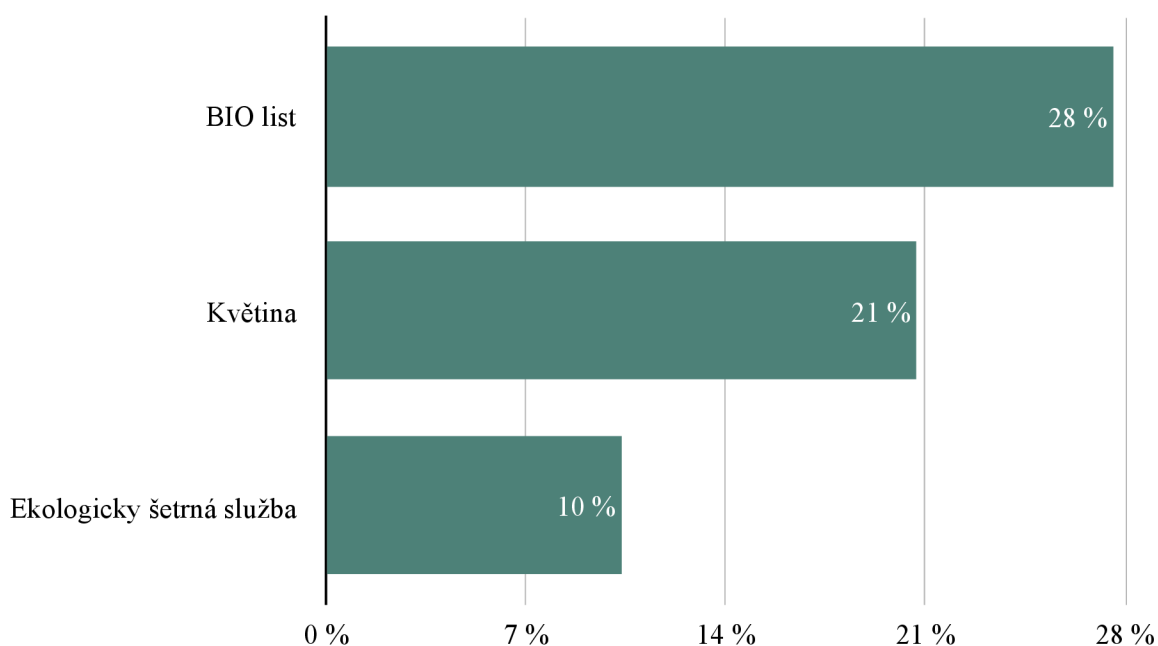
Dále se dotazníkové šetření zabývalo otázkou, zda ubytovací zařízení darují přebytečné či nespotřebované potraviny místním neziskovým organizacím. Odpovědi na tuto otázku byly především negativní. Z výzkumu vyplynulo, že 52 % ubytovacích zařízení nedaruje žádné přebytečné či nespotřebované potraviny neziskovým organizacím a 48 % zařízení nevědělo, že mohou darovat přebytečné potraviny neziskovým organizacím. Žádné ubytovací zařízení tedy potraviny nedaruje. Dle mého názoru by se ubytovací zařízení měla více zajímat ohledně této možnosti, jelikož by touto formou mohla zařízení ulevit přírodě a zároveň pomoci neziskovým organizacím.

Výzkum se dále zabýval ohledně otázky, zda ubytovací zařízení mají zájem získat environmentální označení. Výzkum odhalil především negativní zjištění. Žádné ubytovací zařízení nezvolilo, že by stálo o environmentální označení, více než 3/4 ubytovacích zařízení (76 %) nemělo žádný zájem o environmentální označení a dalších 24 % zařízení nevědělo, zda o environmentální označení někdy stálo. Toto negativní zjištění může být způsobeno dle mého názoru nedostatečnou informovaností ohledně environmentálního

managementu jak pro ubytovací zařízení, tak také pro potenciální hosty. Dalším důvodem také mohou být vysoké počáteční náklady, které mohou ubytovací zařízení od environmentálního managementu odradit. Při lepší informovanosti a propagaci environmentálního managementu by se odpovědi mohly stát optimističtější.

Dotazníkové šetření se dále zabývalo znalostí ubytovacích zařízení ohledně environmentálních certifikátů. Jednotlivým ubytovacím zařízením byla nabídnuta tři loga environmentálních certifikátů: BIO List, Květina, Ekologicky šetrná služba. Z grafu 10 lze vyzorovat, že pro ubytovací zařízení byl nejvíce známým certifikátem BIO List. Tato certifikace označuje bio produkty, které pochází z ekologického zemědělství. Tento certifikát zvolilo 28 % zařízení. Na druhém místě se s lehkým rozdílem oproti BIO Listu umístil certifikát Květina. Ten označuje ekologické a šetrnější výrobky a služby, které jsou pod dohledem přísných kritérií. Tuto certifikaci zvolilo 21 % ubytovacích zařízení. Na třetím a zároveň posledním místě, s 10 % odpovědí, se umístil certifikát Ekologicky šetrná služba. Tento certifikát slouží jako označení výrobku, který má nízký dopad na životní prostředí od výroby až po rozklad.

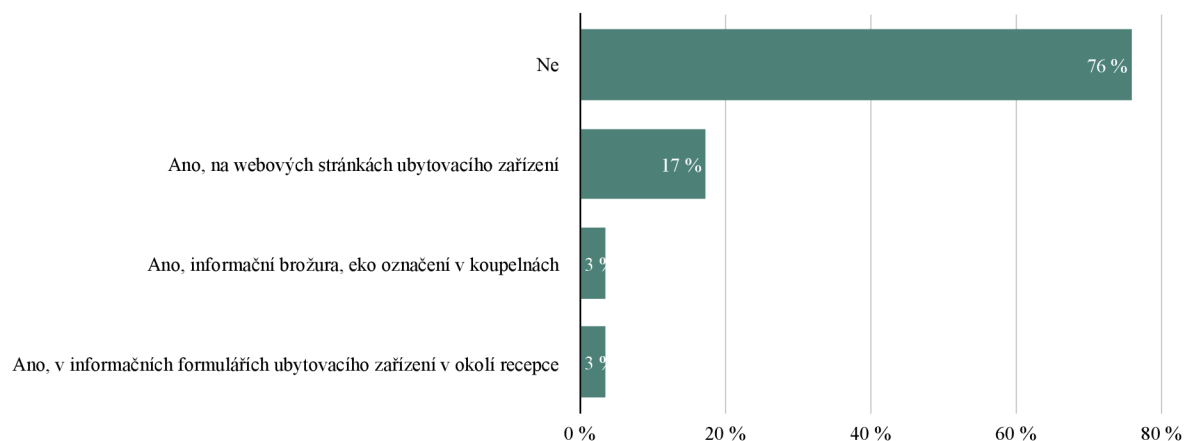
Graf 10 Znalost environmentálních certifikátů

Zdroj: Vlastní zpracování, 2022.

V neposlední řadě se výzkum zabýval, zda ubytovací zařízení informují své hosty, že jejich ubytovací zařízení jsou šetrné k životnímu prostředí, a jakým způsobem o tom své hosty informují. Převážná část ubytovacích zařízení (76 %) odpověděla, že své hosty o svém environmentálním snažení neinformovala žádným způsobem. Svě hosty 17 % ubytovacích zařízení informovalo na svých webových stránkách. Dále lze z grafu 11 vyčíst, že 3 % zařízení informovalo své hosty pomocí informačních brožur či ekologickým označením v koupelnách a pouze 3 % ubytovacích zařízení informovala své hosty o environmentálním snažení pomocí informačních formulářů v okolí recepce. Tyto převážně negativní výsledky mohou být způsobeny například tím, že většina zkoumaných ubytovacích zařízení nemá zpracovanou koncepci environmentálního managementu. I přesto mnoho zkoumaných ubytovacích zařízení určitá opatření pro ochranu životního prostředí aplikuje, tudíž by bylo vhodné o tom své hosty informovat a také je pobídnout, aby sami alespoň základní opatření environmentálního managementu aplikovali.

Graf 11 Informování hostů o šetrnosti k životnímu prostředí

Zdroj: Vlastní zpracování, 2022.

V poslední otázce dotazníkového šetření mohla ubytovací zařízení vyjádřit své názory a připomínky k environmentálnímu managementu. Většina ubytovacích zařízení se k této otázce nevyjádřila, ale pár zařízení přeci jenom odpovědělo. Jedním z prvních poznatků bylo, že by se ubytovací zařízení měla více zaměřovat na ochranu životního prostředí a se vším co je s ochranou životního prostředí spojené. Jedno z dalších dotazovaných zařízení odpovědělo, že uplatňování environmentálního managementu je dobrá věc. Poslední ubytovací zařízení odpovědělo, že je důležité, aby více ubytovacích zařízení alespoň z části

snázilo uplatňovat tento typ managementu. Dále také uvedlo, že by bylo dobré tento typ managementu uplatňovat alespoň v některých ohledech.

V celém mém výzkumu se zkoumaná ubytovací zařízení vyjadřovala k environmentálnímu managementu pozitivně, a to i přesto, že většina zařízení neměla zpracovanou koncepci environmentálního managementu. Většina ubytovacích zařízení si uvědomovala přínosy environmentálního managementu a mnoho z nich alespoň částečně uplatňuje opatření ke zlepšení životního prostředí.

Závěr

V teoretické části této bakalářské práce byly vysvětleny pojmy, které se týkaly klasifikace a certifikace ubytovacích zařízení, environmentálního managementu a jeho výhody a nevýhody. Vysvětleny byly i nadále vybrané prvky environmentálního managementu, které byly analyzovány v praktické části.

Cílem bakalářské práce bylo analyzovat uplatňování prvků environmentálního managementu v ubytovacích zařízeních v Libereckém kraji. V závislosti na cíl byly stanoveny tyto výzkumné otázky.

- Které prvky environmentálního managementu ubytovací zařízení nejvíce používala?
- Jakým způsobem mohla vybraná ubytovací zařízení přispět ke zlepšení životního prostředí?

Ve výzkumu byla nejčastěji analyzována ubytovací zařízení kategorie penzion (45 %) a hotel (24 %). Z výsledků lze vidět, že 59 % zkoumaných ubytovacích zařízení nespadlo do žádné ubytovací třídy. Tyto výsledky mohou být vysvětleny tím, že ubytovací zařízení nejeví zájem o zařazení do ubytovací třídy z důvodu nízké konkurence ve svém okolí. Největším zastoupením byla ubytovací zařízení s kapacitou do 10 pokojů.

Výzkum dále zjistil, že 3/4 zkoumaných ubytovacích zařízení (72 %) se domnívaly, že jejich ubytovací zařízení mohou přispět ke zlepšení životního prostředí v regionu. I přes tuto kladnou odpověď mělo pouze 14 % ubytovacích zařízení zpracovanou koncepci environmentálního managementu. Výzkum zjistil, že i když většina ubytovacích zařízení neměla zpracovanou koncepci environmentálního managementu, přesto některé opatření uplatňovala. Nejčastějším uplatňovaným opatřením bylo nainstalování úsporných a LED žárovek (79 %). Toto opatření dokáže ubytovacím zařízením ušetřit velké náklady na spotřebě energie. Dotazovaná ubytovací zařízení dle výsledků dále zvolila využívání dvoustupňového splachování (48 %) a výměnu ložního prádla a ručníků na požádání (45 %).

Největší nevýhodu v uplatňování environmentálního managementu shledávaly ubytovací zařízení v nedostatku finančních prostředků. Tuto odpověď zvolilo 59 % zařízení. Naopak největší přínos v environmentálním managementu shledávalo 66 % ubytovacích zařízení v konkurenční výhodě oproti ostatním zařízením. Další výhodu shledávaly 2/3 zařízení v ochraně a zlepšení životního prostředí a 48 % zařízení vidělo výhodu v reklamě a propagaci. Uplatňování environmentálního managementu bylo z finančního hlediska náročné pro 66 % ubytovacích zařízení.

Dotazníkové šetření také zjistilo, že 38 % ubytovacích zařízení se aktivně podílelo na činnostech ohledně veřejné zeleně, ochrany životního prostředí nebo spolupracovalo s místní komunitou. Dalších 34 % zařízení odpovědělo, že se nepodílelo na žádné této aktivitě. Otázka ohledně darování přebytečných či nespotřebovaných potravin se nesečkala s pozitivními ohlasy. Více než polovina ubytovacích zařízení (52 %) nedarovala žádné přebytečné potraviny a 48 % zařízení nevědělo, zda mohla darovat přebytečné potraviny. Další negativa byla zjištěna i ohledně certifikace. Více než 3/4 ubytovacích zařízení (76 %) neměly zájem o získání certifikace pro své zařízení a 24 % ubytovacích zařízení nevědělo, zda by o certifikaci stálo. V dotazníku bylo ubytovacím zařízením nabídnuta tři loga environmentálních certifikátů. Nejčastěji ubytovací zařízení poznala certifikát BIO List. Dále to byly certifikace Květina (21 %) a Ekologicky šetrná služba (10 %).

Dalším zjištěním v dotazníkovém šetření byl negativní přístup většiny ubytovacích zařízení k informování svých hostů o šetrnosti zařízení k životnímu prostředí. Více než 3/4 ubytovacích zařízení (76 %) neinformovaly žádným způsobem o šetrném působení. Dalších 17 % zařízení informovalo své hosty na webových stránkách. Většina připomínek byla pozitivních. Dotazovaná zařízení vnímala problematiku životního prostředí jako důležitou a přála si aby environmentální management byl využíván alespoň částečně v co nejvíce zařízeních.

Analýzu prvků environmentálního managementu v Libereckém kraji bych celkově zhodnotila podprůměrně. Přestože většina dotazovaných ubytovacích zařízení nejevila zájem o certifikaci, environmentální management, darování přebytečného jídla či nedostatečně informuje své hosty o šetrném chování k přírodě, tak si uvědomovala, že

mohou přispět ke zlepšení životního prostředí a částečně uplatňovaly prvky environmentálního managementu. Tyto výsledky mohou sloužit jako příležitost k budoucímu zlepšení.

Seznam použité literatury

- BERÁNEK, Jaromír. 2013. Moderní řízení hotelového provozu. 5. zcela přeprac. vyd. Praha: MAG Consulting. ISBN 978-86724-45-4.
- BRADLEY, Kacey, 2019. What Is Green Lodging and Why Is It Important. Environment & Sustainability.
- CHIANG, 2018. Advances and challenges in sustainable tourism toward a green economy.
- HAN, Heesup, Hyunook KIM, Li-Tzang Jane HSU a Jin-Soo LEE, 2011. Are lodging customers ready to go green? An examination of attitudes, demographics, and eco-friendly intentions. International Journal of Hospitality Management. 345-355. ISSN 0278-4319. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2010.07.008>.
- ISHMAEL, Mensah. 2019. Environmental Management Concepts and Practices for the Hospitality Industry..1. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing. ISBN 978-1-5275-3630-2.
- KASAVANA, Michael. 2008. Green Hospitality. Hospitality Upgrade. 6(1): 140-148 [cit. 2022-02-02].)
- KAŠPÁRKOVÁ, Alena. 2014. Aplikace green managementu v hotelnictví. Praha. Bakalářská práce. Vysoká škola hotelová v Praze, spol. s.r.o. Vedoucí práce Ing. Stanislava Beléšová, PhD.
- KRAUSE, Josef. 2019. Podniková environmentální strategie. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7598-560-6.
- KŘÍŽEK, Felix a Josef NEUFUS. 2014. Moderní hotelový management. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4835-1.
- LEE, Jin-Soo, Li-Tzang (Jane) HSU, Heesup HAN a Yunhi KIM, 2010. Understanding how consumers view green hotels: how a hotel's green image can influence behavioural intentions. Journal of Sustainable Tourism, 18:7, 901-914. Dostupné z: doi:[10.1080/09669581003777747](https://doi.org/10.1080/09669581003777747)

- LEGRAND, Willy, Philip SLOAN a Joseph S. CHEN, 2017. Sustainability in the Hospitality Industry: Principles of sustainable operations. 3. Oxon: Routledge. ISBN 978-1138915367.
- MONDÉJAR-JIMÉNEZ, José, Guido FERRARI, María-del-Val SEGARRA-OÑA a Angel PEIRÓ-SIGNES. 2015. Sustainable Tourism: A Collection of Tools and Best Practices. 1. Oxford: Chartridge Books Oxford. ISBN 978-1909287945.
- PAN, Shu-Yuan, Mengyao GAO, Hyunook KIM, Kinjal J. SHAH, Si - Lu PEI a Pen - Chi Science of The Total Environment. (635), 452-469. ISSN 0048-9697.
- PATÚŠ, Peter a Marián GÚČIK. 2005. Manažment ubytovacej prevádzky hotela. Banská Bystrica: Slovak-Swiss Tourism. 103 s. ISBN 80-88945-81-X.
- PŠENIČKOVÁ, Ivana. 2012. Zelený turismus: (Ne)Environmentální management hotelů. Brno. Diplomová práce. Masarykova univerzita Brno. Vedoucí práce Ing. Zbyněk Vlčák, PhD.
- SLÁBOVÁ, Markéta. 2006. Tvorba a ochrana životního prostředí. 1. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. ISBN 80-867-0829-2.
- ŠTĚPÁNKOVÁ, Eva. 2013. Environmentální management a jeho vliv na konkurenceschopnost podniku. Brno. Disertační práce. Masarykova univerzita Brno. Školitel: prof. Ing. Ladislav Blažek, CSc.
- UNEP, UNWTO, 2005. Making tourism more sustainable: a guide for policy makers. United Nations Environment Programme, Division of Technology, Industry and Economics. Paris.
- VERMA, Vivek Kumar a Bibhas CHANDRA, 2016. Hotel Guest's Perception and Choice Dynamics for Green Hotel Attribute: A Mix Method Approach. Indian Journal of Science and Technology. 1-9. Dostupné z: doi:<https://dx.doi.org/10.17485/ijst/2016/v9i5/77601>

Seznam použitých internetových zdrojů

AHRCR. 2021. Nová klasifikační kritéria Hotelstars 2021 – 2025 [online]. [cit. 2022-01-04]. Dostupné z: <https://www.ahrcr.cz/novinky/nova-klasifikacni-kriteria-hotelstars-2021-2025/>

CENYENERGIE. 2017. Spotřeba vody v domácnosti + tipy jak šetřit [online]. [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: <https://www.cenyenergie.cz/spotreba-vody-v-domacnosti-tipy-jak-setrit/#/promo-ele-mini>

DIGILIDI. 2013. Test LED žárovek: úsporné i výhodné? [online]. [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <http://www.digilidi.cz/test-led-zarovek-usporne-i-vyhodne>

ECOBLOG. 2019. Ekologické nakupování? Pomozte zlepšit životní prostředí [online]. [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://ecoblog.cz/ekologicke-nakupovani-pomozte-zlepsit-zivotni-prostredi/>

ECOLABINDEX. 2022. All ecolabels [online]. [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: <http://www.ecolabelindex.com/ecolabels/?st=category/tourism>

ECONEA. 2018. Jak na úsporu energií v domácnosti [online]. [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://www.econea.cz/blog/jak-na-usporu-energii-v-domacnosti-2-dil-elektrina/>

EKOLIST. 2014. Zelené hotely v ČR [online]. [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/PR-zelene-hotely-v-cr>

EKOMONITOR. 2022. Ekologické audity [online]. [cit. 2022-02-07]. Dostupné z: <http://www.ekomonitor.cz/sluzby/ekologicke-audity>

EON. 2022. Kolik stojí kWh energie? [online]. [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://www.eon.cz/radce/cena-kwh#anchorScroll>

EUROPA. 2021. EMAS [online]. [cit. 2022-02-07]. Dostupné z: https://europa.eu/youreurope/business/running-business/developing-business/emas-registration/index_cs.htm#shortcut-1

GASTROAHOTEL. 2017. Mají zelené hotely „zelenou“? [online]. [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: <https://gastroahotel.cz/maji-zelene-hotely-zelenou/>

HOTELEXECUTIVE. 2008. What is a green hotel? [online]. [cit. 2022-02-02]. Dostupné z: https://www.hotelexecutive.com/business_review/199/a-complete-overview-what-is-a-green-hotel

HOTELSTARS. 2020. Oficiální klasifikace v ČR [online]. [cit. 2022-01-04]. Dostupné z: <https://www.hotelstars.cz/oficialni-klasifikace-v-cr>

HOTELSTARS. 2021. Definice kategorií ubytovacích zařízení [online]. [cit. 2022-01-03]. Dostupné z: https://www.hotelstars.cz/resources/files/1719-metodika-2021-2025-upraveno_24_3.pdf

HOTELSTARS. 2021. Systém unie hotelstars union [online]. [cit. 2022-01-06]. Dostupné z: <https://www.hotelstars.eu/cs/czech-republic/system/popis/>

JEŠTĚD. 2022. Ještěd Hory za rohem [online]. [cit. 2022-04-02]. Dostupné z: <https://www.skijested.cz>

JIZERKY. 2022. Jizerky Turistický region [online]. [cit. 2022-04-02]. Dostupné z: <https://www.jizerky.cz>

KOŠŤÁL, Josef. 2010. Kompaktní zářivky: aneb co o nich (ne)víme. Elektro: časopis pro elektrotechniku [online]. Praha: FCC Public s.r.o. [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://www.odbornecasopisy.cz/elektro/casopis/tema/kompaktni-zarivky-aneb-co-o-nich-nevime--10679>

LHOTÁKOVÁ, Zdeňka. 2014. Likvidace odpadních vod. Tzbinfo [online]. Praha. [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: <https://voda.tzb-info.cz/likvidace-odpadnich-vod/11202-zpetne-vyuzivani-odpadnich-vod-v-domech-pro-bydleni>

LUŽICKÉ A ŽITAVSKÉ HORY. 2022. Základní informace o Lužických a Žitavských horách. [online]. [cit. 2022-04-02]. Dostupné z: <http://www.luzicke-hory.cz/info/index.php?pg=lhzaklc>

MÁCHŮV KRAJ. 2022. Turistika [online]. [cit. 2022-04-02]. Dostupné z: <http://www.machuvkraj.cz/redakce/index.php?clanek=218379&lanG=cs&slozka=218379>

MIP-S. 2018. 6 a 7 hotelových hvězd [online]. [cit. 2022-01-06]. Dostupné z: <https://www.mip-s.cz/neobvykle-hotely/6a7-hvezd-u-hotelu/>

MMR. 2007. Green Management [online]. Praha: Mag Consulting [cit. 2021-12-15]. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/getmedia/40090ab2-4f67-4a85-bce4-c1e78310772f/GetFile36.pdf>

NAZELENO. 2013. Ekologické hotely v Česku? [online]. [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://www.nazeleno.cz/bio/ekologicke-hotely-v-cesku-zadny-boom-se-zatim-nekona.aspx>

NQA. 2021. Certifikační proces ISO 14 001 [online]. [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <https://www.nqa.com/certification/our-process>

OENERGETICE. 2015. Geotermální energie [online]. [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://oenergetice.cz/elektrina/geotermalni-energie>

PODNIKATEL. 2011. Jak ušetřit ve firmě na vodě? [online]. [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: <https://www.podnikatel.cz/clanky/zrousti-energii-ve-firmach-a-jak-usetrit-voda/>

T-LED. 2016. Srovnávání klasických a LED žárovek [online]. Praha. [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://www.t-led.cz/blog/srovnani-klasickyh-a-led-zarovek/>

TURISTICKÝ DENÍK. 2022. Wander book [online]. [cit. 2022-04-02]. Dostupné z: <https://cs.wander-book.com>

TVSTAV. 2013. Zanedbatelná investice, která ušetří 50 – 90 % vody [online]. [cit. 2022-03-01]. Dostupné z: <https://tvstav.cz/clanek/2746-zanedbatelna-investice-ktera- uspori-50-az-90-vody/>

TZBINFO. 2014. Armatury pro vodovod [online]. [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: <https://voda.tzb-info.cz/armatury-pro-vodovod/10778-vodovodni-baterie-se-kterymi-usetrite>

UDRŽITELNÝ ŽIVOT. 2020. Označení BIO a EKO na produktu automaticky neznamena, že žijete zdravě [online]. [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://udrzitelnyzivot.cz/oznaceni-bio-a-eko-na-produktu-automaticky-neznamena-ze-zijete-zdrave/>

VERONICA. 2022. Environmentálně šetrný provoz institucí [online]. [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://www.veronica.cz/environmentalne-setrny-provoz>

VERONICA. 2022. Úspory energie jako předpoklad energetické soběstačnosti [online]. [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://www.veronica.cz/uspory-energie-jako- predpoklad-energeticke-sobestacnosti>

ZEMITO. 2020. Proč jsou ekologické výrobky dražší? [online]. [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://www.zemito.cz/blog/proc-jsou-ekologicke-vyrobky-drazsi/>